

Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
Σχολή Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών
Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σχέσεων

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
«Διεθνείς Σχέσεις και Πολιτικές»

Η Κοινωνία των Εθνών και το σύστημα ασφαλείας
του Μεσοπολέμου

Θ. Αποστολάκη
(Α.Μ.: 3033201401006)

Κόρινθος, Ιανουάριος 2017

**University of Peloponnese
School of Social and Political Sciences
Department of Political Science and International
Relations**

**Postgraduate Program
«International Relations and Politics»**

**The League of Nations and the Inter-Way Security
System**

**Th. Apostolakis
(R.N.: 3033201401006)**

Korinthos, January 2017

Περίληψη

Αν και η συνεργασία των κρατών με στόχο την ειρήνη, δεν αποτελούσε ένα νέο εγχείρημα, με τη συμβολή του ίδιου του προέδρου των Η.Π.Α. Ουίλσον και την απαίτηση της ευρωπαϊκής κυρίως κοινής γνώμης, η Κοινωνία των Εθνών κομίζει το δώρο της παγκόσμιας ειρήνης την επόμενη κιόλας ημέρα της λήξης του Α' Παγκοσμίου Πολέμου. Πρόκειται για το μεγαλύτερο σε κλίμακα οργανισμό που είχε συσταθεί ποτέ, καλύπτοντας όλο το φάσμα της διεθνούς συνεργασίας (πολιτικό, κοινωνικο-οικονομικό, ανθρωπιστικό).

Τα εθνικά όμως συμφέροντα των Μεγάλων Δυνάμεων, εμπόδισαν την ΚτΕ να επιτελέσει το έργο της που δεν ήταν άλλο από την ειρηνική επίλυση των διαφορών. Η αδυναμία επίτευξης του αφοπλισμού των κρατών-μελών της και η αποτυχία της να διαχειριστεί κρίσεις όπως αυτές της ιαπωνικής εισβολής στη Μαντζουρία και του ιταλοαιθιοπικού πολέμου, καταρράκωσαν το κύρος της. Με την έναρξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, είναι πλέον δεδομένο ότι η ΚτΕ δεν κατάφερε να αποτελέσει τον ισορροπιστή ανάμεσα σε μια παλιά τάξη πραγμάτων και σε μια νέα. Το γεωπολιτικό status quo που είχε προκύψει μετά τη λήξη του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, ήταν μια χίμαιρα.

Λέξεις-κλειδί: Κοινωνία των Εθνών, διεθνής συνεργασία, ειρηνική επίλυση των διαφορών, εθνικά συμφέροντα, αφοπλισμός, ιαπωνική εισβολή στη Μαντζουρία, ιταλοαιθιοπικός πόλεμος, αποτυχία

Summary

Even though the cooperation among nations aimed at peace, did not constitute a new venture, with the contribution of the President of the USA himself, as well as the demand on account of the European vox populi mainly, the League of Nations conveys the gift of the discontinuance of World War I. It's the largest in scale organization set up ever, covering the entire spectrum of international cooperation (political, socio-economic, and humanitarian).

However, the sovereignty of the Great Powers impeded the League of Nations to carry out its duty, which lied in nothing else but the peaceful resolution of disputes. Its inability to disarm its Member States along with its failure to manage crises such as the Japanese attack on Manchuria or the Italian-Ethiopian war degraded its currency. With the onset of World War II, it's a given fact that the League of Nations failed to constitute a balancer between an old order and a new one. The geopolitical status quo resulting after the end of World War I was a chimera.

Keywords: League of Nations, international cooperation, peaceful resolution of disputes, sovereignty, disarmament, Japanese attack on Manchuria, Italian-Ethiopian war, failure

Περιεχόμενα

Εισαγωγή.....	11
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Ο ΔΡΟΜΟΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΩΝ ΕΘΝΩΝ.....	10
1.1. Από τη Belle Époque σε πόλεμο.....	10
1.2. Θεμελιώνοντας την ειρήνη.....	12
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Η ΙΔΡΥΣΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΤΩΝ ΕΘΝΩΝ.....	20
2.1. Ενσαρκώνοντας ένα αμερικανικό όνειρο στην Ευρώπη.....	20
2.2. Δομή και λειτουργία της ΚτΕ.....	24
2.2.1. Στόχος, αρχές και βασικά όργανα της ΚτΕ.....	24
2.2.2. Επικουρικά όργανα, μόνιμες επιτροπές, τεχνικοί οργανισμοί και το ανθρωπιστικό πρόσωπο της ΚτΕ.....	32
2.3. Εκ των προτέρων αγκυλώσεις της ΚτΕ.....	31
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΔΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ ΣΤΗ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΑΞΗ: ΣΚΙΑΓΡΑΦΩΝΤΑΣ ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΤΟΥ ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟΥ.....	34
3.1. Ο παράγοντας Ιταλία (I): Το Επεισόδιο της Κέρκυρας (1923).....	34
3.2. Η Ιαπωνία εισβάλλει στη Μαντζουρία (1931) και αποχωρεί από την ΚτΕ (1933).....	43
3.3. Η αποτυχία του αφοπλισμού, η αποχώρηση της Γερμανίας από την ΚτΕ (1933) και ο επανεξοπλισμός της.....	42
3.4. Ο παράγοντας Ιταλία (II): Η ιταλική εισβολή στην Αιθιοπία (1935) και η αποχώρηση από την ΚτΕ (1937).....	51
Αντί επιλόγου.....	53
Βιβλιογραφία.....	61

Εισαγωγή

Δίνοντας έμφαση σε γεγονότα-κλειδί και με αναδίφηση σε σχετικό πρωτογενές και δευτερογενές υλικό, η παρούσα διπλωματική εργασία προσπαθεί να προσεγγίσει το ρόλο της Κοινωνίας των Εθνών στη διαμόρφωση της διεθνούς ισορροπίας όπως αυτή εκτυλίχθηκε ανάμεσα στους δύο παγκόσμιους πολέμους του 20ου αιώνα, μια περίοδος που από πολλούς μετέπειτα παρατηρητές, χαρακτηρίστηκε ως περίοδος απλής ανακωχής και όχι ειρήνης.

Το κεντρικό ερώτημα που τίθεται, είναι το *πώς η Κοινωνία των Εθνών (ΚτΕ) ως οργανικό μέρος του συστήματος ασφαλείας του Μεσοπολέμου, λειτούργησε τελικά; Με ποιο τρόπο δηλαδή, τα κράτη που ίδρυσαν την ΚτΕ και αποτέλεσαν μέλη της, κατόρθωσαν να διαμορφώσουν το διεθνές περιβάλλον, ώστε να αποτραπεί το ενδεχόμενο μιας νέας μαζικής ένοπλης σύρραξης;*

Αυτό τον σκοπό άλλωστε, εξυπηρετούν οι βασικές αρχές πάνω στις οποίες δομήθηκε η ΚτΕ:

- συνεργασία των κρατών,
- ειρηνική επίλυση των διαφορών,
- διαφανείς σχέσεις μεταξύ των κρατών,
- πίστη στο διεθνές δίκαιο και
- σεβασμός στις συνθήκες,

αρχές που επικαθορίζουν ταυτόχρονα και τις βασικές λειτουργίες του νέου διεθνούς οργανισμού ειρήνης:

- αφοπλισμός των κρατών-μελών,
- επιτήρηση της υλοποίησης των συνθηκών ειρήνης,
- επιβολή κυρώσεων (οικονομικές, πολεμικές) σε όποιον διασάλευε την παγκόσμια ειρήνη.

Στην πράξη ωστόσο, αποδείχτηκε ότι οι ιδεαλιστικές διακηρύξεις των ιδρυτών της ΚτΕ δεν ήταν πάντα εύκολο να υλοποιηθούν, καθώς προσέκρουαν αφενός στην ανισομερή κατανομή της ισχύος σε διεθνή κλίμακα, και αφετέρου στα αντικρουόμενα εθνικά συμφέροντα των κρατών. Η ίδια η ΚτΕ αποτελούσε το διεθνή θεματοφύλακα του εδαφικού και πολιτικού status quo που είχε προκύψει μετά το τέλος του Α΄

Παγκοσμίου Πολέμου. Κατά συνέπεια, η ενίσχυση των αναθεωρητικών δυνάμεων κατά τη διάρκεια του '30, ειδικότερα μετά την άνοδο του Χίτλερ στην εξουσία της Γερμανίας, αποτέλεσε πλήγμα, όχι μόνο για τη διεθνή σταθερότητα, αλλά και για την ίδια την ΚτΕ, σηματοδοτώντας την πορεία προς την πλήρη αποτυχία της, την έναρξη δηλαδή του Β' Παγκοσμίου Πολέμου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Ο ΔΡΟΜΟΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΩΝ ΕΘΝΩΝ

1.1. Από τη Belle Époque σε πόλεμο

Τον Αύγουστο του 1914, τερματίζεται η περίοδος ειρήνης και γενικότερης ισορροπίας, που ακολούθησε το Γαλλοπρωσικό Πόλεμο του 1871 και τον Οικονομικό Πανικό του 1873, καθώς ολόκληρος ο κόσμος παρασύρεται στη δίνη ενός πολέμου.

Στην πρώτη τουλάχιστον φάση του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, τόσο σε επίπεδο εμπλεκόμενων μερών, όσο και σε επίπεδο πεδίων μάχης, αυτός ο πόλεμος αποτέλεσε μια υπόθεση γεωγραφικά εντοπισμένη, καθαρά ευρωπαϊκή. Ύστερα από ένα παράξ μικρότερης κλίμακας πολέμων τους οποίους πυροδότησε ένα μεμονωμένο περιστατικό στα Βαλκάνια –πρόκειται για τη δολοφονία του διαδόχου του αυστριακού θρόνου από Σέρβο εθνικιστή στο Σεράγεβο της Βοσνίας, τον Ιούνιο του 1914–, και χωρισμένα σε δύο στρατόπεδα, τα ευρωπαϊκά κράτη παρατάσσονται στο πεδίο της μάχης. Από τη μία πλευρά και ύστερα από τη Δήλωση του Λονδίνου στις 5 Σεπτεμβρίου του 1914, βρέθηκαν η Μεγάλη Βρετανία, η Γαλλία και η Ρωσία, οι Δυνάμεις της Αντάντ ή Συμμαχικές Δυνάμεις, και από την άλλη, η Γερμανία και η Αυστροουγγαρία, η Τριπλή Συμμαχία ή Κεντρικές Δυνάμεις.

Όμως, επειδή η μάχη ανάμεσα στα δύο αντίπαλα στρατόπεδα έμμενε αμφίρροπη, μέσω της τότε φανεράς και τότε μυστικής διπλωματίας, καθένας από τους παραπάνω συνασπισμούς δυνάμεων αποζηήτησε τη διεύρυνσή του, συνάπτοντας συμμαχίες εντός και εκτός ευρωπαϊκού χώρου.¹ Έτσι και όταν ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος κορυφωνόταν, στις Κεντρικές Δυνάμεις, είχαν προσχωρήσει η Βουλγαρία και η Οθωμανική Αυτοκρατορία, ενώ στις Δυνάμεις της Αντάντ, συνυπολογίζονταν το

---

¹ Σχετικά με το διπλωματικό σκηνικό προσέλκυσης συμμάχων από τους δύο αρχικούς πόλους διένεξης, βλ. αναλυτικά: Θ. Χριστοδουλίδης (1997), *Διπλωματική ιστορία τριών αιώνων* (τόμος β΄: Από τη Βιέννη στις Βερσαλλίες 1815-1919), Εκδόσεις Σιδέρης, Αθήνα, σελ. 475-99 και R. Albrecht-Carrie (1958), *A Diplomatic History of Europe since the Congress of Vienna*, Methuen, Λονδίνο, σελ. 334-42.

Βέλγιο, η Ελλάδα, η Ιαπωνία, η Ιταλία, το Μαυροβούνιο, η Πορτογαλία, η Ρουμανία, η Σερβία καθώς και οι Η.Π.Α.²

Ύστερα από αρκετές παρεμβάσεις και διπλωματικές ενέργειες για πρόωγη λήξη του πολέμου,³ ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος τερματίστηκε στις 11 Νοεμβρίου του 1918, υπέρ των Δυνάμεων της Αντάντ. Βέβαια, αν αναλογιστεί κανείς το μέγεθος των εκατέρωθεν απωλειών, εύκολα θα μπορούσε να διαπιστώσει ότι από αυτόν τον πόλεμο όλοι τελικά βγήκαν χαμένοι. Ως προς αυτή τη διαπίστωση, ιδιαίτερα επικουρική είναι έκθεση του Υπουργείου Στρατιωτικών των Η.Π.Α.,⁴ σύμφωνα με την οποία οι μεγάλοι ηττημένοι, η Γερμανία και η Αυστρο-Ουγγαρία, έχασαν περίπου τρία εκατομμύρια ανθρώπινες ζωές στο πεδίο της μάχης, ενώ το σύνολο των απωλειών για όλους όσοι συμμετείχαν στον πόλεμο, ξεπέρασε τα οκτώμισι εκατομμύρια.

---

² Συνυπολογίζοντας τις χώρες των οποίων ο ρόλος δεν ήταν και τόσο καθοριστικής σημασίας για την τελική έκβαση του πολέμου, ο Θ. Χριστοδουλίδης (ό.π., σελ. 548) ανεβάζει τον αριθμό των Δυνάμεων της Αντάντ στις είκοσι επτά χώρες, ενώ η Μ. MacMillan (2005, *Οι ειρηνοποιοί: Έξι μήνες που άλλαξαν τον κόσμο*, Εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα, σελ. 19) πιο γλαφυρά αναφέρει: «Είχαν συρρεύσει στρατιώτες από όλο τον κόσμο: Αυστραλοί, Καναδοί, Νεοζηλανδοί, Ινδοί και κάτοικοι της Νέας Γης για λογαριασμό της Βρετανικής Αυτοκρατορίας Βιετναμέζοι, Μαροκινοί, Αλγερινοί, Σενεγαλέζοι για τη Γαλλία, και τελευταίοι οι Αμερικανοί, όταν έχασαν τη υπομονή τους λόγω των γερμανικών επιθέσεων στη ναυτιλία τους».

Σύμφωνα πάλι με τη Μ. MacMillan (σελ. 19) και από πλευράς Ευρώπης, στον πόλεμο, κατάφεραν να μην εμπλακούν μόνο η Ισπανία, η Ελβετία, η Ολλανδία και οι Σκανδιναβικές χώρες.

³ Βλ. αναλυτικά: Θ. Χριστοδουλίδης, ό.π., σελ. 504-12.

⁴ R. Stuart (2009), *Ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος*, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα.

1.2. Θεμελιώνοντας την ειρήνη

Ομολογουμένως, ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος δε θα είχε την έκβαση που είχε, αν οι Η.Π.Α. δεν είχαν εγκαταλείψει την αρχικά ουδέτερη στάση που τούς επέβαλλε το απομονωτικό Δόγμα Μονρόε, και ενάμιση σχεδόν χρόνο πριν τη λήξη του Μεγάλου τετραετούς Πολέμου, στις 2 Απριλίου του 1917, δεν είχαν τελικά στρατευτεί στο πλευρό των Δυνάμεων της Αντάντ.

Από πλευράς Η.Π.Α., ως κίνητρο της εμπλοκής τους προβλήθηκε η επαναφορά της διασαλευμένης ειρήνης στον κόσμο. Σύμφωνα πάντα με τους ισχυρισμούς τους, εκείνες δεν είχαν απολύτως καμία αξίωση στη διαμοίραση των ευρωπαϊκών εδαφών που θα προέκυπτε την επόμενη ημέρα της λήξης του πολέμου, καθώς μοναδικός τους σκοπός ήταν *«να υπερασπιστούν οι αρχές της ειρήνης και της δικαιοσύνης στη ζωή της ανθρωπότητας έναντι της εγωιστικής και αυταρχικής δύναμης και να υπάρξει μεταξύ των πραγματικά ελεύθερων και αυτοκυβερνώμενων λαών του κόσμου μια τέτοια συμφωνία για το σκοπό και τη δράση τους ώστε στο εξής να εξασφαλιστεί η τήρηση αυτών των αρχών»*⁵. Ιδιαίτερα δε ως προς το λαό της Γερμανίας από την οποία απειλούνταν οι Η.Π.Α., *«αυτός αποτελούσε το θύμα ενός πολέμου που αποφασίστηκε όπως αποφασίζονταν οι πόλεμοι παλιά, τις θλιβερές ημέρες κατά τις οποίες οι ηγεμόνες δε συμβουλευόνταν τους λαούς τους και οι πόλεμοι προκαλούνταν και διεξάγονταν για το συμφέρον των δυναστειών και μικρών ομάδων φιλόδοξων ανθρώπων, που ήταν συνηθισμένοι να χρησιμοποιούν τους συναθρώπους τους ως ενέχυρα και εργαλεία»*⁶.

Στο πλαίσιο λοιπόν όπου η Αμερική προβαλλόταν ως ο ρυθμιστής της παγκόσμιας ειρήνης και μόνο, στις 8 Ιανουαρίου του 1918 και προτού να έχει λήξει ο πόλεμος, ο επανεκλεγμένος πρόεδρος των Η.Π.Α. Ουίλσον προέβη στη διατύπωση των δεκατεσσάρων σημείων που θα χαρακτήριζαν το μεταπολεμικό κόσμο:

- *«Διαφανείς συνθήκες ειρήνης που θα επιτυγχάνονταν με διαφανείς μεθόδους και μετά τις οποίες δεν πρέπει να υπάρχουν απόρρητες διεθνείς συνεννοήσεις*

---

⁵ M. Mazower (2013), *Κυβερνώντας τον κόσμο: Η ιστορία μιας ιδέας*, Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα, σελ. 124.

⁶ *Ο.π.*, σελ. 125.

οποιοδήποτε είδους – απεναντίας η διπλωματία πρέπει να διεξάγεται ανοιχτά και δημόσια.

- *Απόλυτη ελευθερία για τη ναυσιπλοΐα σε όλες τις θάλασσες, έξω από τα χωρικά ύδατα, σε καιρό ειρήνης και σε καιρό πολέμου – με εξαίρεση τις θάλασσες που ενδέχεται να αποκλειστούν, εξ ολοκλήρου ή εν μέρει, λόγω διεθνούς δράσης για την επιβολή διεθνών συνθηκών.*
- *Άρση, στο μέτρο του εφικτού, όλων των οικονομικών φραγμών, και καθιέρωση της ισότητας στις εμπορικές συναλλαγές όλων των εθνών που συναινούν στην ειρήνη και συνεταιρίζονται για τη διατήρησή της.*
- *Επαρκείς και αμοιβαίες εγγυήσεις ότι ο εξοπλισμός κάθε έθνους θα περιοριστεί στο κατώτερο επίπεδο που επιτρέπει η εθνική ασφάλεια.*
- *Ελεύθερη, απροκάλυπτη και απολύτως αμερόληπτη διευθέτηση όλων των αποικιακών διεκδικήσεων, βασισμένη στην αυστηρή εφαρμογή της αρχής ότι, στην ετυμηγορία για όλα αυτά τα ζητήματα κυριότητας, τα συμφέροντα των ενδιαφερόμενων πληθυσμών πρέπει να έχουν την ίδια βαρύτητα με τις θεμιτές διεκδικήσεις της κυβέρνησης της οποίας τα δικαιώματα πρόκειται να καθοριστούν.*
- *Εκκένωση όλων των ρωσικών εδαφών και διευθέτηση όλων των σχετικών με τη Ρωσία ζητημάτων, τέτοια ώστε να εξασφαλιστεί η καλύτερη και εντελώς ελεύθερη συνεργασία των άλλων εθνών του κόσμου με στόχο να της δοθεί μια απρόσκοπτη και ανεμπόδιστη ευκαιρία για τον ανεξάρτητο προσδιορισμό της πολιτικής ανάπτυξής της και της εθνικής πολιτικής της, και ώστε να γίνει ειλικρινά ευπρόσδεκτη στην κοινωνία των ελεύθερων εθνών, κυβερνούμενη από θεσμούς που η ίδια θα έχει επιλέξει – και όχι μόνο να γίνει ευπρόσδεκτη αλλά και να λάβει κάθε είδους βοήθεια που η ίδια χρειάζεται ή επιθυμεί. Η συμπεριφορά που θα δείξουν προς τη Ρωσία τα αδέρφια της έθνη μέσα στους επόμενους μήνες θα αποτελέσει τη λυδία λίθο ως προς την καλή τους θέληση, την εκ μέρους τους κατανόηση των αναγκών της (ανεξάρτητα με τα δικά τους συμφέροντα) και την εμπνευσμένη και ανιδιοτελή συμπάθειά τους.*
- *Το Βέλγιο, όλος ο κόσμος θα συμφωνήσει, πρέπει να εκκενωθεί και να αποκατασταθεί, χωρίς καμιά προσπάθεια για τον περιορισμό της εθνικής κυριαρχίας που απολαμβάνει από κοινού με όλα τα άλλα ελεύθερα έθνη. Καμιά άλλη μεμονωμένη πράξη δε θα χρησιμέψει τόσο όσο αυτή για την αποκατάσταση της μεταξύ των εθνών εμπιστοσύνης προς τους νόμους που έχουν τα ίδια θέσει*

και προσδιορίσει για τη διαχείριση των μεταξύ τους σχέσεων. Χωρίς αυτή την επούλωση, ολόκληρο το οικοδόμημα και η εγκυρότητα του διεθνούς νόμου θα πληγούν ανεπανόρθωτα.

- Όλα τα γαλλικά εδάφη πρέπει να ελευθερωθούν και να αποκατασταθούν οι περιοχές που δέχτηκαν εισβολή, ενώ η σε βάρος της Γαλλίας αδικία εκ μέρους της Πρωσίας το 1871 στο ζήτημα της Αλσατίας-Λωρραίνης, αδικία η οποία διατάραξε την παγκόσμια ειρήνη για σχεδόν πενήντα χρόνια, πρέπει να επανορθωθεί, με στόχο να διασφαλιστεί και πάλι η ειρήνη προς το συμφέρον όλων.
- Πρέπει να πραγματοποιηθεί μια αναπροσαρμογή των συνόρων της Ιταλίας σύμφωνα με σαφώς αναγνωρίσιμες γραμμές εθνικότητας.
- Στους λαούς της Αυστροουγγαρίας, της οποίας η θέση μεταξύ των εθνών ευχόμαστε να διασωθεί και να εξασφαλιστεί, πρέπει να παραχωρηθεί μια εντελώς ελεύθερη ευκαιρία για αυτόνομη ανάπτυξη.
- Η Ρουμανία, η Σερβία και το Μαυροβούνιο πρέπει να εκκενωθούν και τα κατεχόμενα εδάφη να αποκατασταθούν – στη Σερβία πρέπει να παραχωρηθεί ελεύθερη και ασφαλής πρόσβαση στη θάλασσα, και οι αμοιβαίες σχέσεις των διαφόρων βαλκανικών κρατών, χωρισμένων από ιστορικά καθορισμένες γραμμές ένταξης και εθνικότητας, να καθορίζονται από φιλικές συζητήσεις, και να δοθούν διεθνείς εγγυήσεις για την πολιτική και οικονομική ανεξαρτησία και την εδαφική ακεραιότητα των διαφόρων βαλκανικών κρατών που θα συμμετέχουν στις συζητήσεις αυτές.
- Στα τουρκικά τμήματα της υφιστάμενης Οθωμανικής Αυτοκρατορίας πρέπει να εξασφαλιστεί η εθνική κυριαρχία, αλλά στις άλλες εθνικότητες που βρίσκονται σήμερα κάτω από τουρκική εξουσία πρέπει να δοθούν εγγυήσεις για την ασφάλειά τους και κάθε δυνατότητα για απολύτως ανεπηρέαστη αυτόνομη ανάπτυξη, και τα Δαρδανέλλια πρέπει να παραμείνουν διαρκώς ανοιχτά, ελεύθερο πέρασμα για τα πλοία και το εμπόριο όλων των εθνών κάτω από διεθνείς εγγυήσεις.
- Πρέπει να ιδρυθεί ένα ανεξάρτητο πολωνικό κράτος, το οποίο να περιλαμβάνει τις περιοχές που κατοικούνται από αναμφισβήτητο πολωνικό πληθυσμό, στο οποίο να παραχωρηθεί ελεύθερη και ασφαλής πρόσβαση στη θάλασσα και του οποίου την πολιτική και οικονομική ανεξαρτησία και την εδαφική ακεραιότητα να εγγυάται μια διεθνής συνθήκη.

- *Πρέπει να συγκροτηθεί ένας γενικός συνεταιρισμός των εθνών, βασισμένος σε συγκεκριμένες συνθήκες, με στόχο να δοθούν αμοιβαίες εγγυήσεις πολιτικής ανεξαρτησίας και εδαφικής ακεραιότητας προς όλα τα κράτη, μεγάλα και μικρά»⁷.*

Καθώς όμως οι Η.Π.Α. μάλλον ευνοούνταν οικονομικά παρά ζημιώνονταν από την εμπόλεμη συγκυρία στην άλλη πλευρά του Ατλαντικού, μήπως η απόδοση ιδεολογικού μόνο προσήμου στην άμεση εμπλοκή τους στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, ήταν απλά το εξευγενισμένο περιτύλιγμα άλλων επιδιώξεων; Μήπως τελικά το υπερβολικά ιδεαλιστικό προφίλ του Ουίλσον δεν είναι τίποτε άλλο παρά μια σύγχρονη κατασκευή των ίδιων των ιστορικών των διεθνών οργανισμών που, όπως παρατηρεί ο M. Mazower,⁸ τείνουν να «αγιοποιούν» τους πρωτεργάτες των οργανισμών αυτών; Μήπως με την εμπλοκή τους στον πόλεμο, οι Η.Π.Α. διέβλεπαν στη συνέχιση των πιστώσεων που ήδη παρείχαν στις Συμμαχικές Δυνάμεις και μεταπολεμικά; Άλλωστε, όπως όντως επιβεβαιώθηκε στη συνέχεια, οι Η.Π.Α. αποτέλεσαν τον κύριο πόρο από τον οποίο, στη λήξη του πολέμου, οι Ευρωπαίοι άντλησαν τρόφιμα και πρώτες ύλες, ώστε να ξαναζεστάνουν την ατμομηχανή της οικονομίας τους, και μάλιστα, όχι υπό τη μορφή αφιλοκερδούς υποστήριξης. Η MacMillan αναφέρει χαρακτηριστικά ότι μεταπολεμικά «*οι Καναδοί, οι Αυστραλοί, οι Νεοζηλανδοί και οι Αμερικάνοι διέθεταν, όλοι τους, πλεόνασμα τροφίμων και πρώτων υλών και ήταν πρόθυμοι να το πουλήσουν*»⁹, ενώ η A. van Ginneken επισημαίνει ότι με τον Ουίλσον «*άνοιξε ο δρόμος για μια επιβλητική αμερικανική παρουσία στο πολιτικο-οικονομικό διεθνές σκηνικό*»¹⁰.

---

⁷ M. MacMillan, *ό.π.*, σελ. 41-2 (υποσημ. 52).

⁸ M. Mazower, *ό.π.*, σελ. 118.

⁹ M. MacMillan, *ό.π.*, σελ. 98.

¹⁰ A. van Ginneken (2006), *Historical Dictionary of the League of Nations: Historical Dictionaries of International Organizations* (No. 23), The Scarecrow Press, Oxford, σελ. 5.

Σε κάθε περίπτωση και δέκα μήνες μετά τη διακήρυξη των Δεκατεσσάρων Σημείων του Ουίλσον, στην Κομπιέν της Γαλλίας, η Γερμανία αναγκάζεται να υπογράψει με τους Συμμάχους ανακωχή. Έκτοτε, ξεκινά ένας διπλωματικός μαραθώνιος για τη θεμελίωση και τους όρους της μεταπολεμικής ειρήνης. Στο μαραθώνιο αυτό, γνωστό ως Ειρηνευτική Συνδιάσκεψη των Παρισίων (18 Ιανουαρίου 1919), συμμετείχαν εκπρόσωποι σχεδόν όλων των δυνάμεων που είχαν πολεμήσει στο πλευρό των Συμμάχων. Από το τραπέζι όμως των διαπραγματεύσεων, απουσίαζαν οι ηττημένοι, γεγονός που ερχόταν σε πλήρη αντίθεση με το πρώτο από τα Σημεία του Ουίλσον περί διαφανούς και δημοκρατικής διαμόρφωσής των συνθηκών ειρήνης, που θα έπονταν του Μεγάλου Πολέμου.

Οι εργασίες της Συνδιάσκεψης των Παρισίων, στην οποία επίσης καταστρατηγώντας τα Σημεία του Ουίλσον, τους όρους αναμφίβολα έθεταν οι τέσσερις Μεγάλες Δυνάμεις (Μεγάλη Βρετανία, Η.Π.Α, Γαλλία, Ιταλία), θα μπορούσαμε να πούμε ότι συνοψίζονται στο περιεχόμενο πέντε συνθηκών: της Συνθήκης των Βερσαλλιών (28 Ιουνίου 1919), της Συνθήκης του Αγίου Γερμανού (10 Σεπτεμβρίου 1919), της Συνθήκης του Τριανόν (4 Ιουνίου 1920), της Συνθήκης του Νεϊγύ (27 Νοεμβρίου 1919) και της Συνθήκης των Σεβρών (10 Αυγούστου 1920).

Κρισιμότερη όλων των παραπάνω συνθηκών ειρήνης ήταν η πρώτη, καθώς με αυτή ρυθμίζονται τα σύνθετα ζητήματα που είχαν να κάνουν με τον ισχυρότερο αντίπαλο των Συμμαχικών Δυνάμεων και ηττημένο του πολέμου, τη Γερμανία. Έτσι, με τη Συνθήκη των Βερσαλλιών, η Γερμανία προσδιορίζεται ως ο κύριος υπαίτιος του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου και, αν και ασαφώς, καλείται να επανορθώσει τις ζημιές που είχε προκαλέσει στους αντιπάλους της. Επιπλέον, μέσω της Συνθήκης των Βερσαλλιών, ρυθμίζονται το πολιτικό καθεστώς και τα σύνορα της Γερμανίας, ενώ στοχεύοντας στην εξαύλωση του προπολεμικού μιλιταρισμού, η Γερμανία επιβάλλεται να αφοπλιστεί σχεδόν ολοκληρωτικά. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Θ. Χριστοδουλίδης¹¹, η Συνθήκη των Βερσαλλιών στοίχισε στη Γερμανία *«την απώλεια των αποικιών της και σχεδόν όλων των επενδύσεών της στο εξωτερικό, το 15,5 % της καλλιεργήσιμης γης της, το 10% των βιομηχανικών της μονάδων, τα δύο πέμπτα των αποθεμάτων της σε άνθρακα και σχεδόν τα δύο τρίτα σε σιδηρομετάλλευμα.*

---

¹¹ Θ. Χριστοδουλίδης, *ό.π.*, σελ. 573-4.

Πέρα από αυτό, ο εμπορικός στόλος της περιορίστηκε από 5.700.000 σε 500.000 τόνους και συγχρόνως της επιβλήθηκε η υποχρέωση της καταβολής υψηλών πολεμικών επανορθώσεων». Σε κάθε περίπτωση και ανεξάρτητα με το αν οι όροι της συνθήκης αυτής ήταν ή δεν ήταν επαχθείς για τη Γερμανία, η απουσία της από τις διαπραγματεύσεις πόλωνε πολύ περισσότερο το αίσθημα της αδικίας στο εσωτερικό της χώρας, προετοιμάζοντας το έδαφος για τον πραγματικό όλεθρο που επρόκειτο να ακολουθήσει μια εικοσαετία αργότερα.

Τέλος, οι υπόλοιπες τέσσερις συνθήκες αφορούσαν στα ζητήματα που έπρεπε αντίστοιχα να ρυθμιστούν με την Αυστρία, την Ουγγαρία, τη Βουλγαρία και τα εδάφη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.¹²

---

¹² Για μια περιεκτική σύνοψη του περιεχομένου, τόσο της Συνθήκης των Βερσαλιών, όσο και των άλλων τεσσάρων συνθηκών ειρήνης, βλ.: Α. Τούντα-Φεργάδη (2013), *Η εξωτερική πολιτική των Μεγάλων Δυνάμεων στο Μεσοπόλεμο*, Εκδόσεις Σιδέρης, Αθήνα, σελ. 19-44.

Εικόνα 1. Η ηγεσία των τεσσάρων Μεγάλων Δυνάμεων [Λόουντ Τζώρτζ (Μεγάλη Βρετανία), Ορλάντο (Ιταλία), Κλεμανσό (Γαλλία) και Ουίλσον (Η.Π.Α.)] κατά τη Συνδιάσκεψη των Παρισίων

Πηγή: <https://www.khanacademy.org/humanities/us-history/rise-to-world-power/us-in-wwi/a/the-league-of-nations> [Πρόσβαση: 30 Νοεμβρίου 2016]

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Η ΙΔΡΥΣΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΤΩΝ ΕΘΝΩΝ

2.1. Ενσαρκώνοντας ένα αμερικανικό όνειρο στην Ευρώπη

Όπως πολύ εύστοχα παρατηρεί η M. MacMillan,¹³ «η παρισινή Ειρηνευτική Συνδιάσκεψη μνημονεύεται συνήθως σε σχέση με τη συνθήκη της Γερμανίας, που υπογράφηκε στις Βερσαλλίες τον Ιούνιο του 1919». Βέβαια, κάτι τέτοιο δεν είναι εντελώς παράλογο, αν αναλογιστεί κανείς ότι η Συνθήκη των Βερσαλλιών ρύθμιζε τα ζητήματα της ηττημένης Γερμανίας, της χώρας που μόλις μια εικοσαετία αργότερα, κατόρθωσε να κυλήσει τον κόσμο σε ένα νέο παγκόσμιο πόλεμο.

Όμως, το επιστέγασμα των εργασιών της συνδιάσκεψης αυτής, ήταν η ίδρυση ενός νέου διεθνούς οργανισμού, της Κοινωνίας των Εθνών, ο οποίος ερχόταν να εγγυηθεί την παγκόσμια ειρήνη και ασφάλεια. Και αυτό γιατί στο Παρίσι, συζητήθηκαν πολύ περισσότερα θέματα από την απλή διευθέτηση των διαφορών μεταξύ των αντίπαλων στρατοπέδων ή από θέματα του ευρωπαϊκού μόνο χώρου – συζητήθηκαν κυρίως θέματα που έβαζαν ολόκληρο τον κόσμο σε μια νέα δημοκρατική τροχιά. Επιπλέον, χωρίς τις αρχές που διέπνεαν το νέο οργανισμό και ασπάζονταν από όλα του τα μέλη, καμιά από τις συνθήκες ειρήνης που ούτως ή άλλως έπονται χρονικά από την οριστικοποίηση του κειμένου του Ιδρυτικού Συμφώνου της ΚτΕ, δε θα ήταν η ίδια. Για παράδειγμα, ο τρόπος με τον οποίο επιλυόταν το ζήτημα της μοίρας των αποικιών της Γερμανίας (σύστημα των εντολών), και αποτυπωνόταν στη Συνθήκη των Βερσαλλιών, ήταν σαφώς διαποτισμένος από την αρχή της ΚτΕ περί αυτοδιάθεσης των λαών και τη διάθεσή της να προάγει την αποαποικιοποίηση.¹⁴

---

¹³ M. MacMillan, *ό.π.*, σελ. 20.

¹⁴ Εμβαθύνοντας στο ζήτημα των αποικιών, ο Α. Κοραντής [1968, *Διπλωματική ιστορία της Ευρώπης (1919-1955)*, Εκδόσεις Ιδρύματος Μελετών Χερσονήσου του Αίμου, Θεσσαλονίκη, σελ. 66] αναφέρει χαρακτηριστικά: «Ωστόσο, ο Ουίλσον τάχθηκε υπέρ του συστήματος των 'εντολών', το οποίο, πριν ακόμη συνέλθει η Συνδιάσκεψη, είχε εφεύρει ο Σματς ως μέσο τόσο για την αύξηση της επιρροής της ΚτΕ όσο και της αποφυγής προσάρτησης των αποικιών από τις Ευρωπαϊκές Δυνάμεις».

Αν και αφορμή για τη δημιουργία της ΚτΕ στάθηκε ένας πόλεμος που ήταν μεν παγκόσμιος, αλλά διαδραματίστηκε και ενέπλεξε στα γρανάζια του κυρίως ευρωπαϊκές δυνάμεις, η έμπνευσή της ήταν αμερικανική. Όπως προαναφέραμε, αρκετό καιρό πριν την οριστική λήξη του πολέμου, την ίδρυση της ΚτΕ είχε προαναγγείλει ο ίδιος ο πρόεδρος των Η.Π.Α στα Δεκατέσσερά του Σημεία: **«Πρέπει να συγκροτηθεί ένας γενικός συνεταιρισμός των εθνών, βασισμένος σε συγκεκριμένες συνθήκες, με στόχο να δοθούν αμοιβαίες εγγυήσεις πολιτικής ανεξαρτησίας και εδαφικής ακεραιότητας προς όλα τα κράτη, μεγάλα και μικρά»**. Τώρα όμως, σε αυτό το εγχείρημα προσωπικού του οραματισμού, σύμμαχος του Ουίλσον ήταν σύσσωμη η ευρωπαϊκή κοινή γνώμη, η οποία είχε βγει καθημαγμένη από έναν παγκόσμιο πόλεμο και σε καμία περίπτωση δεν επιθυμούσε την επανάληψη ενός τέτοιου μακελειού.¹⁵

Ο ιδεαλιστικός λοιπόν ζήλος του Ουίλσον και η ευρωπαϊκή κοινή γνώμη που προσδοκούσε να πιάσει το νήμα από εκεί όπου το είχε αφήσει το πνεύμα του Διαφωτισμού, αποτέλεσαν τους δύο μοχλούς πίεσης, ώστε να ταθεί επί τάπητος το ζήτημα της σύστασης της ΚτΕ και ο καθορισμός της φυσιογνωμίας της. Έτσι, μια εβδομάδα μόνο από την επίσημη έναρξη των εργασιών της Ειρηνευτικής Συνδιάσκεψης των Παρισίων, στις 25 Ιανουαρίου του 1919, συστήνεται μια ειδική επιτροπή που θα καθόριζε τη δομή και τη λειτουργία της ΚτΕ.

Όμως, καθώς η παραπάνω επιτροπή στην οποία προήδρευε ο ίδιος ο Ουίλσον, συνερχόταν για πρώτη φορά στις 3 Φεβρουαρίου του 1919, το κλίμα δεν ήταν ολωσδιόλου ευνοϊκό. Με την ΚτΕ να έχει ως έμβλημά της την αυτοδιάθεση των λαών, θέτοντας έτσι ανοιχτά προς επίλυση το ζήτημα της τύχης των αποικιών της

---

¹⁵ Α. Τούντα-Φεργάδη, *ό.π.*, σελ. 45 και Α. Μπρεδήμας (1983), *Διεθνείς Οργανισμοί: Γενική θεωρία* (τεύχος Ι: Εισαγωγή στο φαινόμενο των διεθνών οργανισμών), Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα, σελ. 70-2.

Για την ισχύ της ευρωπαϊκής κοινής γνώμης εκείνης της περιόδου σε ζητήματα διπλωματίας και εξωτερικής πολιτικής, ισχύ που για πολλούς λόγους, δύσκολα στις μέρες μας μπορούμε να αντιληφθούμε, βλ. χαρακτηριστικά: Ε. Carr (2011), *Η εικοσαετής κρίση 1919-1939: Εισαγωγή στη μελέτη των διεθνών σχέσεων*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, σελ. 29-30.

ηττημένης Γερμανίας (αποαποικιοποίηση), οι Βρετανοί που επιθυμούσαν να προσαρτήσουν νομικά αυτές τις αποικίες, προέβαλαν τις πρώτες αντιρρήσεις και πρότειναν συμβουλευτικές μόνο αρμοδιότητες για το νέο οργανισμό.¹⁶ Από την άλλη, οι πολιτικοί αντίπαλοι του Ουίλσον στη Δυτική Ακτή, ήταν υπέρ το δέον επιφυλακτικοί με οποιαδήποτε κίνηση έθιγε το απομονωτικό Δόγμα Μονρόε και αναμίγνυε την Αμερική σε πολιτικά ζητήματα του ευρωπαϊκού χώρου¹⁷ – το Δόγμα Μονρόε ήταν ξεκάθαρο: καμία εμπλοκή των Αμερικανών σε ζητήματα της Ευρώπης και των Ευρωπαίων σε ζητήματα της Αμερικής¹⁸.

Ωστόσο, το δίλημμα που φαίνεται να πόλωσε ιδιαίτερα το κλίμα, και αυτό γιατί σχετιζόταν αμιγώς με τη φυσιογνωμία και το ρόλο της ΚτΕ, ήταν αυτό που τίθετο κυρίως από τη Γαλλία και αφορούσε στο είδος των κυρώσεων, που θα έπρεπε να επιβάλλει η ΚτΕ στο κράτος ή στα κράτη, που θα έθεταν σε κίνδυνο την παγκόσμια ειρήνη και ασφάλεια.¹⁹ Τη στιγμή εκείνη, ο νεοσύστατος οργανισμός έχει να επιλέξει ανάμεσα σε δυο δρόμους, αυτόν του «Διεθνούς Πολιτικού Κράτους», δρόμος που απαιτούσε τον παραμερισμό των εθνικών συμφερόντων προς όφελος της διεθνούς συνεργασίας (διεθνιστικός ή φιλελεύθερος ιδεαλισμός), και αυτόν της «Διεθνούς Ένωσης Ασφαλείας» (εθνικιστικό ρεύμα ή πολιτικός ρεαλισμός).²⁰ Όμως, καθώς στηριζόταν στην επιβολή της ειρήνης με τα όπλα, ο δεύτερος δρόμος δε συνέθλιβε το милитарισμό που τόσα δεινά είχε επιφέρει στην ανθρωπότητα, ίσα-ίσα τον

---

¹⁶ *Ο.π.*, σελ. 46-7.

¹⁷ *Ο.π.*, σελ. 48-9.

¹⁸ Πέρα από το Δόγμα Μονρόε αυτό καθ' εαυτό, ο Μ. Mazower (*ό.π.*, σελ. 119) αναφέρεται και σε άλλους λόγους που διαχρονικά ανέκοπταν κάθε διεθνιστικό άνοιγμα των Η.Π.Α: «Η ομοσπονδιακή δομή των Η.Π.Α., η μεγάλη και εξαιρετικά προστατευμένη εσωτερική αγορά τους, το αγγλοσαξονικό νομικό σύστημά τους και πάνω από όλα η πάντα φορτισμένη σχέση ανάμεσα στο Κογκρέσο και τον Πρόεδρο βάραιναν εναντίον της εκτεταμένης διεθνούς συμμετοχής τους».

¹⁹ Α. Τούντα-Φεργάδη, *ό.π.*, σελ. 48-9.

²⁰ Α. Κοραντής, *ό.π.*, σελ. 26-8.

αναπαρήγαγε σε διεθνή κλίμακα. Τελικά, όταν η δεκαετιαμελής ειδική επιτροπή ολοκλήρωνε το συνοπτικό προσχέδιο της ΚτΕ (13 Φεβρουαρίου 1919), το πρώτο ρεύμα, αν και όχι απολύτως ξεκάθαρα, είχε επικρατήσει.

Εικόνα 2: Ο Αμερικανός πρόεδρος κομίζει την ειρήνη στον κόσμο (σατυρικό σκίτσο του προέδρου Ουίλσον στο βρετανικό περιοδικό Punch)

Πηγή: <https://www.khanacademy.org/humanities/us-history/rise-to-world-power/us-in-wwi/a/the-league-of-nations> [Πρόσβαση: 30 Νοεμβρίου 2016]

2.2. Δομή και λειτουργία της ΚτΕ

2.2.1. Στόχος, αρχές και βασικά όργανα της ΚτΕ

Έστω και αν όπως φάνηκε, όλοι οι σύμμαχοι δεν ήταν ώριμοι να παραμερίσουν τα εθνικά τους συμφέροντα και αν η αμερικανική κοινή γνώμη είχε σοβαρές επιφυλάξεις για την άρση του απομονωτισμού των Η.Π.Α., στις 28 Απριλίου του 1919, καταρτίζεται το Ιδρυτικό Σύμφωνο της ΚτΕ. Με την κατάρτιση αυτού του συμφώνου, ο νέος διεθνής οργανισμός είναι παρών, **«ώστε προάγοντας τη διεθνή συνεργασία, να επιτύχει την παγκόσμια ειρήνη και ασφάλεια»**²¹.

Το Ιδρυτικό Σύμφωνο της ΚτΕ είχε 26 άρθρα, τα οποία μάλιστα ενσωματώθηκαν σε όλες τις συνθήκες ειρήνης, που ακολούθησαν και έθεταν τέλος στα ζητήματα του Α' Παγκοσμίου Πολέμου (Βερσαλλιών, Αγίου Γερμανού, Τριανόν, Νεϊγύ, Σεβρών). Σύμφωνα με αυτό, κάθε κράτος-μέλος της υποχρεούταν:

- **«να μην καταφεύγει σε πόλεμο,**
- **να προάγει την ανοιχτή, δίκαιη και έντιμη σχέση μεταξύ των εθνών,**
- **να αναγνωρίζει το διεθνές δίκαιο ως το μόνο κανόνα συμπεριφοράς των κυβερνήσεων και τέλος**
- **να σέβεται και να διατηρεί τις συνθήκες που καθορίζουν τις σχέσεις των οργανωμένων λαών».**²²

---

²¹ (Lillian Goldman Law Library) http://avalon.law.yale.edu/20th_century/leagcov.asp [Πρόσβαση: 5 Δεκεμβρίου 2016] – πρόκειται για το πρωτότυπο του Ιδρυτικού Συμφώνου της ΚτΕ, όπως όμως αυτό τροποποιήθηκε το Δεκέμβριο του 1924.

Για να περιγράψει το σκοπό του νέου διεθνούς οργανισμού, το ιδρυτικό του σύμφωνο αναφέρει: *«In order to promote international co-operation and to achieve international peace and security»*. Στην περίπτωση της απόδοσης του όρου «international» στα ελληνικά, χρησιμοποιήθηκε από εμάς και ο όρος παγκόσμιος, που αποτελεί όμως την απόδοση του αγγλικού «global». Παρατηρούμε λοιπόν ότι τουλάχιστον σε λεκτικό επίπεδο, η ΚτΕ δεν κατορθώνει να υπερπηδήσει τα όρια που η εθνική οργάνωση των κρατών θέτει στο συνολικό εγχείρημα.

²² Ο.π.

Με την ίδρυσή της, η ΚτΕ αριθμούσε 42 μέλη, εκ των οποίων μάλιστα τα 26 δεν ανήκαν στον ευρωπαϊκό χώρο.²³ Σύμφωνα με τα Άρθρα 1 και 20 του Ιδρυτικού Συμφώνου της ΚτΕ, σε αυτήν, μπορούσε να εγκλωπωθεί οποιοδήποτε δημοκρατικό κράτος ασπαζόταν τις ιδρυτικές αρχές και τους κανονισμούς της, αρκεί φυσικά να γινόταν αποδεκτό από τα δύο τρίτα (2/3) των μελών της Συνέλευσης της ΚτΕ. Ιδιαίτερη μνεία γίνεται στον κανονισμό περί αφοπλισμού των μελών της ΚτΕ, γεγονός που θέτει στην κορωνίδα του νέου οργανισμού τον αφοπλισμό ως δράση για την επίτευξη της παγκόσμιας ειρήνης και ασφάλειας.

Μέσα στα πρώτα έξι χρόνια, ο νέος διεθνής οργανισμός έφτασε στα 56 μέλη,²⁴ αριθμό που δεν κατάφερε όμως να ξεπεράσει κατά πολύ έως το τέλος της ζωής του, έχοντας αριθμήσει τελικά 57 μέλη. Τα μέλη όμως που κατά καιρούς προσχώρησαν στην ΚτΕ, δεν έμειναν ως το τέλος πιστά στους κόλπους της, καθώς προβλεπόταν η δυνατότητα αποχώρησής τους (Αρ. 1 και 26), αρκεί φυσικά να είχαν προειδοποιήσει δυο χρόνια νωρίτερα τα αρμόδια όργανα, και αφού όλες οι υποχρεώσεις τους προς την ΚτΕ είχαν διεκπεραιωθεί. Χαρακτηριστικά παραδείγματα οικειοθελούς αποχώρησης από την ΚτΕ, ήταν αυτά της Γερμανίας, η οποία εντάχθηκε στην ΚτΕ το 1926 και αποχώρησε το 1933, όπως και της Ιαπωνίας το 1933 και της Ιταλίας το 1937.²⁵

Ο νέος διεθνής οργανισμός που θα έδρευε στη Γενεύη (Άρθρο 7), θα είχε τρία κύρια όργανα: τη Συνέλευση, το Συμβούλιο και τη Γραμματεία (Άρθρο 2). Συμμετεχόντων όλων των κρατών-μελών της ΚτΕ, με μία ισότιμη ψήφο το καθένα και μέγιστο αριθμό αντιπροσώπων τους τρεις για κάθε μέλος, η Συνέλευση θα συγκαλούνταν τακτικά ή, αν η ανάγκη το απαιτούσε, εκτάκτως (Άρθρο 3). Πλην εξαιρέσεων, οι αποφάσεις της θα λαμβάνονταν ομοφώνως (Άρθρο 5). Πέρα από την επιλογή των κρατών που θα εισχωρούσαν στους κόλπους της ΚτΕ, στις αποκλειστικές

---

²³ http://www.unric.org/el/index.php?option=com_content&view=article&id=26272&limitstart=2 [Πρόσβαση: 5 Δεκεμβρίου 2016]

²⁴ C. Howard-Ellis (1928), *The Origin, Structure, and Working of the League of Nations*, The Lawbook Exchange, New Jersey, σελ. 58.

²⁵ *Ο.π.*

αρμοδιότητες της Συνέλευσης συμπεριλαμβάνονταν: η κατάρτιση του προϋπολογισμού της ΚτΕ και το πώς αυτός ο προϋπολογισμός θα βάραινε κάθε κράτος-μέλος (Άρθρο 6), η επιτήρηση της υλοποίησης των συνθηκών ειρήνης (Άρ. 18 και 19) και, τέλος, η ενδεχόμενη μελλοντική τροποποίηση του Συμφώνου της ΚτΕ (Άρ. 26).

Εικόνα 3: Η πρώτη συνεδρίαση της Συνέλευσης της ΚτΕ

Πηγή: http://www.unric.org/el/index.php?option=com_content&view=article&id=26272&limitstart=2 [Πρόσβαση: 5 Δεκεμβρίου 2016]

Αποφασίζοντας υπό το ίδιο καθεστώς για τα ζητήματα που το αφορούσαν (Άρ. 5), το Συμβούλιο, το άλλο βασικό όργανο της ΚτΕ, είχε εμφανώς πιο περιορισμένη σύνθεση από τη Συνέλευση. Σύμφωνα με το άρθρο 4, σε αυτό και με ένα μόνο αντιπρόσωπο, θα συμμετείχαν οι πέντε Μεγάλες Ιδρυτικές Δυνάμεις της ΚτΕ (Μεγάλη Βρετανία, Γαλλία, Η.Π.Α., Ιαπωνία και Ιταλία) και μόνο τέσσερα από τα υπόλοιπα κράτη-μέλη της. Μάλιστα δε, αυτά τα 4 μέλη θα άλλαζαν κατά περιόδους και θα αντικαθίσταντο από εκείνα που, ύστερα από πλειοψηφική επιλογή, θα υποδείκνυε η Συνέλευση. Επιπλέον και ύστερα από την έγκριση της Συνέλευσης, το Συμβούλιο μπορούσε να αυξήσει τη σύνθεσή του, εντάσσοντας σε αυτό παραπάνω από τους ήδη υπάρχοντες (εννιά) αντιπροσώπους. Εωσότου η πρώτη Συνέλευση συγκληθεί και επιλέξει τα

πρώτα από αυτά τα τέσσερα μέλη του Συμβουλίου, ως προσωρινά μέλη του τοποθετήθηκαν το Βέλγιο, η Βραζιλία, η Ελλάδα και η Ισπανία.

Τέλος, η Γραμματεία ήταν επιφορτισμένη με τη διοικητική υποστήριξη του νέου διεθνούς οργανισμού. Στην κορυφή της ιεραρχίας της, βρισκόταν ο Γενικός Γραμματέας, ο οποίος θα διοριζόταν από το Συμβούλιο, έχοντας πρώτα συγκεντρώσει στο πρόσωπό του την πλειοψηφία της Συνέλευσης. Ο Γενικός Γραμματέας ήταν υποχρεωμένος να παρίσταται σε όλες τις συνεδριάσεις, τόσο της Συνέλευσης, όσο και του Συμβουλίου, ενώ παράλληλα και ύστερα από έγκριση του Συμβουλίου, ήταν επιφορτισμένος με το διορισμό των στελεχών της Γραμματείας (Άρθρο 6). Τη θέση του πρώτου Γενικού Γραμματέα κατέλαβε ο σερ Έρικ Ντράμοντ, μέλος της διπλωματικής ομάδας των Άγγλων.²⁶

2.2.2. Επικουρικά όργανα, μόνιμες επιτροπές, τεχνικοί οργανισμοί και το ανθρωπιστικό πρόσωπο της ΚτΕ

Πέρα από τα τρία βασικά όργανα της ΚτΕ στα οποία αναφερθήκαμε, το Ιδρυτικό Σύμφωνο της ΚτΕ προέβλεπε τη σύσταση και ενός περαιτέρω οργάνου, του Διαρκούς Δικαστηρίου Διεθνούς Δικαιοσύνης, το οποίο θα υποστήριζε συμβουλευτικά το έργο της Συνέλευσης και του Συμβουλίου (Άρθρα 13 και 14). Η ύπαρξη όμως ενός διεθνούς δικαστηρίου με συμβουλευτικό μόνο χαρακτήρα, δεν μπορεί παρά να ήταν έμπνευση του ίδιου του προέδρου των Η.Π.Α., επιχειρώντας έναν διπλωματικό ελιγμό προς τους αντιπάλους του στο Κογκρέσο που αρέσκονταν στην υπεροχή του δικαίου και θα καλούνταν αργά ή γρήγορα να ψηφίσουν το σύμφωνο αυτό. Όπως άλλωστε επισημαίνει ο M. Mazower²⁷: σε αντίθεση με τους συντηρητικούς του αντιπάλους, ο Ουίλσον «ήθελε να παραμείνει η εξουσία στα χέρια των πολιτικών και να μην περάσει στα χέρια των νομικών».

Ως προς τα μέσα που θα χρησιμοποιούσε η ΚτΕ για να επαναφέρει τη διασαλευόμενη ειρήνη, κάτι που από πλευράς κυρίως Μεγάλων Δυνάμεων και όπως είδαμε

---

²⁶ Α. Τούντα-Φεργάδη, *ό.π.*, σελ. 50.

²⁷ M. Mazower, *ό.π.*, σελ. 119.

προηγουμένως, είχε απασχολήσει αρκετά τις προπαρασκευαστικές συζητήσεις για την ΚτΕ, αυτή σε ανάλογη περίπτωση και ύστερα από την αποκλειστική απόφαση του Συμβουλίου, επενέβαινε με δυο τρόπους. Από τη μια, η ΚτΕ επέβαλλε εμπορικο-οικονομικό εμπάργκο στον υπαίτιο του πολέμου και από την άλλη, επενέβαινε στρατιωτικά. Στη δεύτερη περίπτωση, όλα τα κράτη-μέλη υποχρεούνταν να συνδράμουν από τις ένοπλές τους δυνάμεις τις συμμαχικές, ενώ παράλληλα όφειλαν να ανοίγουν τα σύνορά τους για να περάσει από το έδαφός τους ο συμμαχικός στρατός. Ειδικά στην περίπτωση όπου ο υπαίτιος του πολέμου είναι μέλος της ΚτΕ, ύστερα από ψηφοφορία στο Συμβούλιο, αυτός θα αποπεμπόταν (Άρθρα 10, 11, 16 και 17). Χαρακτηριστική περίπτωση τέτοιας αποπομπής ήταν αυτή της Σοβιετικής Ένωσης, όταν η τελευταία το Δεκέμβριο του 1939 εισέβαλε στη Φινλανδία. Πρόκειται όμως για μια αποπομπή που, την περίοδο που έγινε, η ΚτΕ είχε χάσει κάθε κύρος και αξιοπιστία.

Πάντως, επειδή η ΚτΕ σαφώς και δεν προήγαγε τον πόλεμο ούτε διέθετε μόνιμο στρατό, προέβαινε στο ρητό αφοπλισμό των μελών της. Έτσι, όλα τα κράτη-μέλη της ήταν υποχρεωμένα να μειώσουν τον πολεμικό τους εξοπλισμό, σε τέτοιο βαθμό ώστε να εξασφαλίζεται η εσωτερική τους ασφάλεια, έχοντας τη δυνατότητα παράλληλα, σε περίπτωση που απαιτούταν ένοπλη επέμβαση από πλευράς ΚτΕ για την επαναφορά της διασαλευόμενης ειρήνης, να συνδράμουν ικανοποιητικά. Για το βαθμό του αφοπλισμού κάθε κράτους-μέλους, η ΚτΕ θα κατάρτιζε εξειδικευμένα σχέδια που θα έπρεπε να ελέγχονται και, όποτε κρινόταν απαραίτητο (τουλάχιστον κάθε δέκα χρόνια), να αναθεωρούνται. Επ' αυτού, το Ιδρυτικό Σύμφωνο της ΚτΕ προέβλεπε τη σύσταση και μιας Μόνιμης Επιτροπής Αφοπλισμού, η οποία θα ήταν επιφορτισμένη με τον έλεγχο του μεγέθους των ενόπλων δυνάμεων των κρατών-μελών της ΚτΕ. (Άρθρα 1, 8, 9)

Υπό το πνεύμα της αυτοδιάθεσης των λαών και της ευρύτερης αποαποικιοποίησης, η ΚτΕ αναγνώριζε ότι οι αποικίες που κάποτε ανήκαν στους ηττημένους και τώρα είχαν μείνει ακέφαλες, θα έπρεπε να διοικηθούν με την προσωρινότητα που χαρακτήριζε το Σύστημα των Εντολών. Για το λόγο αυτό, ο νέος διεθνής οργανισμός προέβλεπε τη σύσταση μιας Μόνιμης Επιτροπής Εντολών.

Με το Ιδρυτικό Σύμφωνο της ΚτΕ αναδεικνύεται και ο ευρύτερος ανθρωπιστικός χαρακτήρας του νέου διεθνούς οργανισμού. Καταρχάς, η ΚτΕ δεσμευόταν ότι θα

προωθήσει εργασιακά ζητήματα, γεγονός που την ώθησε στην άμεση ίδρυση του Διεθνούς Οργανισμού Εργασίας, ένας διεθνής οργανισμός που έχει έως σήμερα επιβιώσει. Επιπροσθέτως, θα προωθούσε ζητήματα που σχετίζονταν με την πάταξη του δουλεμπορίου και του λαθρεμπορίου όπλων και ναρκωτικών (Άρθρο 23), θα επιλαμβάνονταν την πρόληψη των ασθενειών, παρέχοντας στήριξη στον Ερυθρό Σταυρό (Άρθρο 26), ενώ αν και εμμέσως, προήγαγε την ισότητα των δύο φύλων (Άρθρο 7).

Τέλος και χωρίς να εμπεριέχονται στο καταστατικό της σύμφωνο, η ΚτΕ αναγκάστηκε να ιδρύσει και μια σειρά από ανεξάρτητους τεχνικούς οργανισμούς. Τέτοιοι οργανισμοί ήταν: ο Οργανισμός Επικοινωνιών και Μεταφορών, ο Οικονομικός και Χρηματοδοτικός Οργανισμός, ο Οργανισμός Υγείας και ο Διεθνής Οργανισμός Πνευματικής Συνεργασίας.²⁸

---

²⁸ Α. Μπρεδήμας, *ό.π.*, σελ. 80 και Α. Zimmern (1936), *The League of Nations and the Rule of Law*, Mackmillan and Co, London, σελ. 312.

Πίνακας 1. Δομή και λειτουργία της Κοινωνίας των Εθνών

ΚτΕ			
Όραμα/Στόχος	Βασικές Αρχές	Δράσεις/Αρμοδιότητες	Όργανα
Παγκόσμια ειρήνη και ασφάλεια	<ul style="list-style-type: none"> • Συνεργασία των κρατών • Ειρηνική επίλυση των διαφορών • Διαφανείς σχέσεις μεταξύ των κρατών • Πίστη στο διεθνές δίκαιο • Σεβασμός στις συνθήκες 	<ul style="list-style-type: none"> • Αφοπλισμός των κρατών-μελών • Επιτήρηση της υλοποίησης των συνθηκών ειρήνης • Επιβολή κυρώσεων (οικονομικές, πολιτικές, αποπομπή) 	<p><u>Βασικά όργανα</u> Συνέλευση, Συμβούλιο, Γραμματεία</p> <p><u>Επικουρικά όργανα</u> Διαρκές Δικαστήριο Διεθνούς Δικαιοσύνης <u>Επιτροπές</u> Μόνιμη Επιτροπή Αφοπλισμού, Μόνιμη Επιτροπή Εντολών</p> <p><u>Τεχνικοί Οργανισμοί</u> Οργανισμός Επικονωνιών και Μεταφορών, Οικονομικός Χρηματοδοτικός Οργανισμός, Διεθνής Οργανισμός Πνευματικής Συνεργασίας, Οργανισμός Υγείας <u>Άλλοι Οργανισμοί</u> Διεθνής Οργανισμός Εργασίας</p>

Πηγή: Ίδια επεξεργασία

2.3. Εκ των προτέρων αγκυλώσεις της ΚτΕ

Ο τρόπος με τον οποίο δομήθηκε η ΚτΕ, οι ρόλοι που αποδόθηκαν στα όργανά της όπως και το γεγονός ότι το Ιδρυτικό της Σύμφωνο ενσωματώθηκε σε όλες τις συνθήκες ειρήνης που επιβλήθηκαν στους ηττημένους του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, έκανε τις αντιφάσεις του όλου εγχειρήματος να διαφανούν, και να επιφέρουν τριγμούς στο νέο οικοδόμημα.

Όπως πολύ εύστοχα παρατηρεί ο Α. Κοραντής,²⁹ το γεγονός ότι τα άρθρα της ΚτΕ συνόδευαν κάθε συνθήκη ειρήνης, αφαιρούσε από το δημοκρατικό πνεύμα του νέου διεθνούς οργανισμού, καθώς οι ηττημένοι που δεν είχαν άλλη επιλογή παρά να αποδεχτούν την εκάστοτε συνθήκη, αποδέχονταν ταυτόχρονα/εκβιαστικά και την ΚτΕ. Παράλληλα και παρά το γεγονός ότι αναγνώριζαν την ΚτΕ, οι ηττημένοι δεν μπορούσαν τουλάχιστον προσωρινά να εγκολληθούν σε αυτήν, όπως χαρακτηριστικά συνέβη με τη Γερμανία, η οποία υπέγραψε μεν τη Συνθήκη των Βερσαλλιών, δεν έγινε εξ αρχής μέλος της ΚτΕ δε.

Ως προς τις αγκυλώσεις που δημιουργούσε η ίδια η δομή της ΚτΕ, ιδιαίτερα σημαντική ήταν αυτή που αφορούσε στην ομοφωνία, που έπρεπε να χαρακτηρίζει τις αποφάσεις της Συνέλευσης και του Συμβουλίου της. Κατ' αυτό τον τρόπο, η ΚτΕ αναπόφευκτα γινόταν βραδυκίνητη, ειδικά σε περιπτώσεις που όντως αυτή έπρεπε να παρέμβει, για να επαναφέρει τη διασαλευόμενη ειρήνη. Επιπλέον, οι αρμοδιότητες που είχαν αποδοθεί στο Συμβούλιο, ήταν σαφώς κρισιμότερες από αυτές της Συνέλευσης.

Τέλος, ο τρόπος με τον οποίο η ΚτΕ θα παρέμβαινε για να επιλύει τις εκάστοτε διαφορές, έδινε τροφή στους πολιτικούς αντιπάλους του Αμερικανού προέδρου Ουίλσον, οι οποίοι στην ενδεχόμενη παροχή στρατιωτικής βοήθειας, έβλεπαν καθαρά πολιτική εμπλοκή τους και παραβίαση του Δόγματος Μονρόε. Το γεγονός αυτό οδήγησε στην αδυναμία της αμερικανικής Γερουσίας, ύστερα μάλιστα από δύο ψηφοφορίες (20 Νοεμβρίου 1919 και 19 Μαρτίου 1920), να συγκεντρώσει τα δύο τρίτα (2/3) των απαιτούμενων ψήφων για την κύρωση της Συνθήκης των

---

²⁹ Α. Κοραντής, *ό.π.*, σελ. 29.

Βερσαλλιών. Κατ' επέκταση, οι Η.Π.Α. δεν έγιναν ποτέ μέλος του ίδιου του δημιουργήματός τους, της ΚτΕ, και επέστρεψαν ξανά στον απομονωτισμό τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΔΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ ΣΤΗ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΑΞΗ: ΣΚΙΑΓΡΑΦΩΝΤΑΣ ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΤΟΥ ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟΥ

3.1. Ο παράγοντας Ιταλία (Ι): Το Επεισόδιο της Κέρκυρας (1923)

Αν και επισήμως διήρκεσε έως τον Ιανουάριο του 1920, μέσα σε έξι μήνες, η Ειρηνευτική Συνδιάσκεψη των Παρισίων είχε σχεδόν ολοκληρώσει το έργο της: με έμβλημά της την αυτοδιάθεση των λαών, είχε καθορίσει το μεταπολεμικό, παγκόσμιο γεωπολιτικό σκηνικό, έχοντας συνάμα επιλύσει τα κρίσιμα ζητήματα που είχαν να κάνουν με το μεγάλο αντίπαλο και ηττημένο του πολέμου, τη Γερμανία, ο οποίος μάλιστα, προτού έρθει να «διαπραγματευτεί» τη Συνθήκη των Βερσαλλιών, είχε εκδημοκρατιστεί υπό το Σύνταγμα της Βαϊμάρης. Κατ' αυτόν τον τρόπο και με σύσσωμη την παγκόσμια κοινή γνώμη, αποκαμωμένη από τα δεινά του πολέμου, να αιτείται ειρήνη, το έργο της ΚτΕ, του σημαντικότερου επιτεύγματος των ειρηνοποιών στο Παρίσι, έμοιαζε ευόιο.

Ανάμεσα στους πέντε Μεγάλους που στην ουσία καθόρισαν το σκηνικό της επόμενης ημέρας του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, η Ιταλία ήταν εκείνη που έδειχνε περισσότερο προσκολλημένη στην παλιά τάξη πραγμάτων, ανένδοτη να υποχωρήσει μπροστά στο εθνικό της συμφέρον. Για τη στάση της Ιταλίας κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων στην Ειρηνευτική Συνδιάσκεψη των Παρισίων, η M. MacMillan αναφέρει χαρακτηριστικά: «Οι Ιταλοί αντιπρόσωποι σπάνια μιλούσαν όταν δεν εμπλέκονταν τα συμφέροντα της Ιταλίας»³⁰. Κατ' αυτό τον τρόπο, επιζητούσε τα συμφωνηθέντα της Συνθήκης του Λονδίνου που, το 1915, την είχαν πείσει να αλλάξει στρατόπεδο και να σταθεί στο πλευρό των Δυνάμεων της Αντάντ. Δηλαδή, αξίωνε εδάφη στην Αδριατική (Δαλματία), το λιμάνι της αλβανικής Αυλώνας, ένα προτεκτοράτο στην κεντρική Αλβανία και μέρος από τα οθωμανικά εδάφη. Τώρα, στη λήξη του πολέμου, η Ιταλία ερχόταν επιπλέον να ζητήσει το Φιούμε (κι αυτό στην Αδριατική) όπως και μέρος από τις αποικίες της ηττημένης Γερμανίας.

Όμως, η νέα τάξη πραγμάτων δε χωρούσε αμφιβολία ότι δεν είχε δομηθεί πάνω στα σαθρά θεμέλια του παρελθόντος και απεχθανόταν τη μυστική διπλωματία –

---

³⁰ M. MacMillan, *ό.π.*, σελ. 386.

απαιτούσε απόλυτη διαφάνεια στις διπλωματικές σχέσεις. Έτσι, οι συνθήκες ειρήνης που προέκυψαν από την Ειρηνευτική Συνδιάσκεψη των Παρισίων, πλημμύρισαν την Ιταλία με δυσαρέσκεια, την έκαναν να αποχωρήσει σχετικά πρόωρα από τις διαπραγματεύσεις, φούντωσαν τον εθνικισμό στο εσωτερικό της και έδωσαν τόπο στο φασιστικό καθεστώς του Μουσολίνι να εδραιωθεί μέσα σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα από τη λήξη των εχθροπραξιών (1922).

Έκτοτε και ασπαζόμενη **το δόγμα του αναθεωρητισμού**, η Ιταλία έδωσε ιδιαίτερη έμφαση στην εξωτερική της πολιτική και από μόνη της επιδόθηκε σε έναν αγώνα διεκδίκησης όσων της ανήκαν. Μάλιστα δε, ως προς τη στάση της αυτή, παροιμιώδης είναι η έκφραση του Μουσολίνι το 1928, σύμφωνα με την οποία: «*Η αιωνιότητα μιας συνθήκης θα σήμαινε ότι τη δεδομένη στιγμή με κάποιο καταπληκτικό θαύμα ο κόσμος μουμιοποιήθηκε, με άλλα λόγια απονεκρώθηκε*»³¹. Κατά την Τούντα-Φεργάδη,³² αυτή η έκφραση του Μουσολίνι ήταν η αρχή του τέλους για την παγκόσμια ειρήνη που με τόσο κόπο είχε επιτευχθεί.

Στα πρώτα δείγματα επεκτατικής πολιτικής και επίδειξης ισχύος της Ιταλίας, συγκαταλέγεται ο βομβαρδισμός και η κατάληψη της (ελληνικής) Κέρκυρας. Για το γεγονός αυτό, γνωστό ως Επεισόδιο της Κέρκυρας, αφορμή στάθηκε η δολοφονία του Ιταλού στρατηγού Τελλίνι και τεσσάρων μελών της ιταλικής ομάδας που είχε κληθεί, για να συνδράμει στον καθορισμό των συνόρων μεταξύ Ελλάδας και Αλβανίας, στις 27 Αυγούστου του 1923. Επειδή η δολοφονία των Ιταλών διαπράχθηκε σε ελληνικό έδαφος, η ελληνική πλευρά θεωρήθηκε υπαίτια.³³

Έτσι, ο Μουσολίνι απέστειλε τελεσίγραφο στην ελληνική κυβέρνηση. Τα κυριότερα από τα επτά σημεία του τελεσιγράφου, ήταν η πλήρης ανάληψη της ευθύνης για το

---

³¹ Α. Τούντα-Φεργάδη, *ό.π.*, σελ. 167.

³² *Ο.π.*

³³ Βλ. αναλυτικά: Ι. Παπαφλωράτος (2009), *Η ελληνοϊταλική κρίση του 1923: Το επεισόδιο Tellini/Κέρκυρας*, Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα, καθώς και J. Barros (1965), *The Corfu Incident of 1923: Mussolini and The League of Nations*, Princeton University Press, U.S.A.

περιστατικό από την Ελλάδα και η καταβολή της τελευταίας πενήντα εκατομμυρίων ιταλικών λιρετών στη θιγόμενη πλευρά. Από πλευράς Ελλάδας, ούτε οι κατηγορίες ούτε οι χρηματικές απαιτήσεις των Ιταλών, έγιναν αποδεκτές, και όπως ήταν φυσικό, η Ελλάδα διαμήνυσε ότι θα καταφύγει στην ΚτΕ. Όμως, προτού προλάβει να ενεργοποιηθεί ο μηχανισμός της ΚτΕ, οι Ιταλοί είχαν περάσει στα αντίποινα. Τέσσερις ημέρες μετά το τελεσίγραφο του Μουσολίνι, στις 31 Αυγούστου του 1923, οι ιταλικές δυνάμεις βομβάρδισαν τα δύο φρούρια της Κέρκυρας και κατέλαβαν το νησί.³⁴

Η Ιταλία σαφώς και δεν κήρυξε τον πόλεμο στην Ελλάδα – επρόκειτο για ένα μικρής κλίμακας «επεισόδιο». Κάπως έτσι φαίνεται να είδαν στη Γενεύη το ζήτημα της Κέρκυρας, παραπέμποντάς το στη Συνδιάσκεψη των Πρεσβευτών και όχι στο καθ' ύλην αρμόδιο Συμβούλιο του οργανισμού. Μάλιστα δε, σύμφωνα με την απόφαση της Συνδιάσκεψης των Πρεσβευτών, η Ελλάδα καλούταν τελικά να πληρώσει την αποζημίωση που είχε ζητηθεί από ιταλικής πλευράς, ενώ οι Ιταλοί έπρεπε να απελευθερώσουν το νησί, όπως και όντως έκαναν³⁵.

Σύμφωνα με τον G. Bennett,³⁶ στον τρόπο με το οποίο χειρίστηκε τελικά η ΚτΕ το ζήτημα της Κέρκυρας, καθοριστικό ρόλο έπαιξε η Μ. Βρετανία και, συγκεκριμένα, ο υπουργός εξωτερικών της, ο λόρδος Κέρζον. Ενώ αρχικά από πλευράς Μ. Βρετανίας, το ζήτημα κρίθηκε ότι ενέπιπτε στη σφαίρα των αρμοδιοτήτων της ΚτΕ, τελικά αποφασίστηκε να παραπεμφθεί στη Συνδιάσκεψη των Πρεσβευτών, καθώς σε περίπτωση ενεργοποίησης του μηχανισμού της ΚτΕ και επιβολής οικονομικών ή στρατιωτικών κυρώσεων στην Ιταλία, το κόστος που θα συνεπάγονταν αυτές οι κυρώσεις, θα ήταν δυσβάσταχτο για τη Μ. Βρετανία.

Αν και πολλά ελαφρυντικά θα μπορούσαν να δοθούν στο νεοσύστατο και άπειρο τότε διεθνή οργανισμό ειρήνης, το Επεισόδιο της Κέρκυρας έφερε στην επιφάνεια μέρος

---

³⁴ Ο.π.

³⁵ Ο.π.

³⁶ G. Bennett (1995), *British Foreign Policy during the Curzon Period (1919-24)*, Macmillan Press, London, σελ. 53.

της αναξιοπιστίας του. Μπροστά στο εθνικό τους συμφέρον, οι Μεγάλες Δυνάμεις έδειξαν απρόθυμες να διαχειριστούν με συνέπεια κρίσιμα ζητήματα ειρήνης και συλλογικής ασφάλειας, ενώ διαφάνηκε πόσο ευάλωτες ήταν οι Μικρές Δυνάμεις μπροστά στο συμφέρον των Μεγάλων που κάποτε τους είχαν υποσχεθεί ισονομία σε μια ειρηνική και δίκαιη «κοινωνία των εθνών». Επιπροσθέτως, με το επεισόδιο της Κέρκυρας, φαίνεται να ανοίγει ο δρόμος για μια **πολιτική κατευνασμού των κρίσεων** και όχι για μια ουσιαστική πολιτική, ικανή να αποτρέψει μελλοντικά αντίστοιχα «επεισόδια». Τέλος, στον επεκτατικό δρόμο της Ιταλίας, δεν επιχειρήθηκε να τοποθετηθεί κανένα εμπόδιο. Η ίδια, το 1935 θα εισβάλει στην Αιθιοπία, το 1937 θα αποχωρήσει από την ΚτΕ, καθώς από αυτήν, *«θιγόταν η προσωπικότητα της Ιταλίας και η ιδιοσυγκρασία του λαού της»*³⁷, ενώ στο Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, θα σταθεί στο πλευρό της χιτλερικής Γερμανίας για να καθαιμάξουν την Ευρώπη.

---

³⁷ Α. Τούντα-Φεργάδη, *ό.π.*, σελ. 52.

3.2. Η Ιαπωνία εισβάλλει στη Μαντζουρία (1931) και αποχωρεί από την ΚτΕ (1933)

Οχτώ χρόνια μετά το Επεισόδιο της Κέρκυρας, η ΚτΕ έρχεται αντιμέτωπη με μια κατά πολύ μεγαλύτερη κρίση, η οποία απείλησε να αποσταθεροποιήσει πλήρως την παγκόσμια μεταπολεμική ισορροπία. Και αυτή τη φορά, για την κρίση, ευθυνόταν μια Μεγάλη Δύναμη. Πρόκειται για την Ιαπωνία και την εισβολή της στη Μαντζουρία το 1931, με τη μόνη όμως διαφορά, ότι με το πέρας αυτής της κρίσης, η ΚτΕ θα απέμενε με ένα μέλος λιγότερο, καθώς από μόνη της, η Ιαπωνία θα της γύριζε την πλάτη (1933) και θα ακολουθούσε το δικό της μοναχικό δρόμο, ώσπου στο τέλος της ίδιας δεκαετίας, να διασταυρωθεί με το Χίτλερ και τις Δυνάμεις του Άξονα, και να διαπράξει εγκλήματα εναντίον του κινεζικού λαού, εξίσου ειδεχθή με αυτά του Χίτλερ προς τον ευρωπαϊκό.

Αν και η Ιαπωνία συγκαταλεγόταν ανάμεσα στους συμμάχους που, στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, βοήθησαν λιγότερο και μάλλον απρόθυμα τις Δυνάμεις της Αντάντ, στη Συνδιάσκεψη των Παρισίων, αυτή βρέθηκε να συναποφασίζει μαζί με τους άλλους τέσσερις ισχυρούς (Γαλλία, Η.Π.Α., Ιταλία και Μ. Βρετανία) για την τύχη του παγκόσμιου στερεώματος, αποτελώντας παράλληλα ένα από τα πέντε ιδρυτικά μέλη της ΚτΕ. Αδιαμφισβήτητα, εκείνη την περίοδο, η Ιαπωνία αποτελούσε μια οικονομική και στρατιωτική δύναμη, άξια να συγκριθεί με τις μεγάλες ευρωπαϊκές και την αμερικανική.

Όπως η Ιταλία, έτσι και η Ιαπωνία είχε προσέλθει στη Συνδιάσκεψη του 1919, με υπερβάλλοντα ζήλο να εξυπηρετήσει τα εθνικά της συμφέροντα, επιζητώντας την πρωτοκαθεδρία στα νησιά του Βορείου Ειρηνικού και τη διατήρηση των γερμανικών εκχωρήσεων στο Σαντούγκ. Επιπροσθέτως, αν και επέμεναν για τη συμπερίληψη στο Ιδρυτικό Σύμφωνο της ΚτΕ ενός άρθρου σχετικού με την κατάργηση των φυλετικών διακρίσεων, οι Ιάπωνες ήταν αρκετά επιφυλακτικοί με το νεοσυσταθέντα διεθνή οργανισμό, καθώς φοβούνταν ότι δε θα αποτελούσε τίποτε άλλο παρά «ένα μανδύα ώστε οι Η.Π.Α. και η Βρετανία να διατηρήσουν τον έλεγχό τους πάνω στο μεγαλύτερο μέρος του παγκόσμιου πλούτου».³⁸

---

³⁸ Μ. MacMillan, *ό.π.*, σελ. 403-22.

Στις 18 Σεπτεμβρίου του 1931, σημειώθηκε βομβιστική επίθεση στο νότιο τμήμα του σιδηροδρομικού δικτύου της Μαντζουρίας, το οποίο ήταν ιαπωνικών συμφερόντων. Σύμφωνα με την ιαπωνική πλευρά, οι υπαίτιοι αυτού του περιστατικού ήταν Κινέζοι. Μετά από μια επιτόπου μικρής κλίμακας συμπλοκή των εμπλεκόμενων μερών και παρόλο που δεν είχε προκληθεί κάποια ιδιαίτερη φθορά στο σιδηροδρομικό δίκτυο, την ίδια ημέρα, ο ιαπωνικός στρατός προέβη στην κατάληψη της γειτονικής κινεζικής πόλης Σινγιάνγκ. Η θιγόμενη από αυτήν την κατάληψη πλευρά, η Κίνα, αν και προέβαλλε στρατιωτική αντίσταση, στις 21 Σεπτεμβρίου, έφερε το θέμα στην ΚτΕ, ζητώντας κατεπείγουσα σύγκληση του Συμβουλίου.³⁹

Το Συμβούλιο, στο οποίο η Κίνα εκείνη την περίοδο κατείχε μία από τις θέσεις των μη-μόνιμων μελών, συγκλήθηκε την επόμενη ακριβώς ημέρα και αποφάνθηκε ότι και οι δύο πλευρές θα έπρεπε να αποφύγουν οποιαδήποτε ενέργεια επιδεινώνει την κατάσταση, ενώ δεσμεύτηκε ότι κατόπιν συνεννόησης με τα εμπλεκόμενα μέρη, θα έβρισκε συμβατή λύση, ώστε να πάψουν οι εχθροπραξίες και να αποσυρθούν οι στρατιωτικές δυνάμεις από την περιοχή. Μάλιστα δε, στις 30 Σεπτεμβρίου, ο Ιάπωνας αντιπρόσωπος διαβεβαίωσε το Συμβούλιο ότι το επεισόδιο είχε λάβει χώρα, επειδή απειλούνταν τα συμφέροντα της Ιαπωνίας, και ουδεμία σχέση είχε με επεκτατισμό της χώρας του. Την ίδια στιγμή, καλούσε τους Κινέζους να ξεκινήσουν διμερείς διαπραγματεύσεις και να αποδεσμεύσουν την ΚτΕ από την ενασχόλησή της με το ζήτημα αυτό.⁴⁰

Παρά τις συστάσεις της ΚτΕ που καθησυχάστηκε από τις ψευδείς διαβεβαιώσεις του Ιάπωνα αντιπροσώπου, η κατάσταση στη Μαντζουρία συνέχιζε να είναι τεταμένη, καθώς έχοντας ξεκινήσει από το νότο, οι Ιάπωνες συνέχιζαν την επέλασή τους προς τη Βόρεια Μαντζουρία, βομβαρδίζοντας πόλεις και καταλαμβάνοντας σημεία-κλειδί. Λίγες εβδομάδες μετά την πρώτη του παρέμβαση, το Συμβούλιο της ΚτΕ επανήλθε και ζήτησε από τα ιαπωνικά στρατεύματα να αποσυρθούν. Όμως, και η έκκλησή του αυτή ήταν μάταιη. Ήταν εμφανές ότι ο λόγος που εισέβαλε η Ιαπωνία στη Μαντζουρία, ήταν η επεκτατική της πολιτική. Άλλωστε, όπως αναφέρει η Μ.

---

³⁹ T. Burkman (2008), *Japan and the League of Nations: Empire and World Order (1914-1938)*, University of Hawai'i Press, U.S.A., σελ. 165-93.

⁴⁰ Ο.π.

MacMillan,⁴¹ η Μαντζουρία αποτελούσε ένα πεδίο εκτόνωσης του υπερπληθυσμού που, στο διάστημα 1885-1920, χαρακτήριζε την Ιαπωνία. Επιπλέον, η οικονομική κρίση του Μεσοπολέμου (1929) που είχε επηρεάσει και την Ιαπωνία, την έστρεψε στην πλούσια σε πρώτες ύλες Μαντζουρία.⁴²

Τέσσερις μήνες μετά την εισβολή στη Μαντζουρία, τον Ιανουάριο του 1932, το πολεμικό σκηνικό μεταφέρθηκε στη Σαγκάη, στην καρδιά της κινεζικής χώρας, με αφορμή την επίθεση Κινέζων σε Ιάπωνες, μόνιμους κατοίκους της Σαγκάης. Ως αντίποινα, οι Ιάπωνες ξεκίνησαν να βομβαρδίζουν την πόλη, ενώ η εμπόλεμη κατάσταση συντηρήθηκε έως το Μάρτιο του ίδιου έτους. Μάλιστα δε, στα μέσα του ίδιου μήνα, ο ιαπωνικός αυτοκρατορικός στρατός είχε μετατρέψει την Μαντζουρία σε «ανεξάρτητο» κράτος υπό την ονομασία Μαντσουκού.⁴³

Όταν οι Αμερικανοί και οι Ευρωπαίοι συνειδητοποίησαν την κρισιμότητα της κατάστασης στην Άπω Ανατολή, ή μάλλον, όταν είδαν τα οικονομικά τους συμφέροντα στην Κίνα να θίγονται άμεσα, το Φεβρουάριο του 1932, η ΚτΕ συνέστησε μια επιτροπή που θα διερευνούσε το θέμα *in situ*, με επικεφαλής το Βρετανό λόρδο Λύττον. Ύστερα από την επίσκεψη της επιτροπής στην Άπω Ανατολή, το Σεπτέμβριο του ίδιου έτους και ένα χρόνο μετά την αρχική εισβολή στη Μαντζουρία, παραδόθηκαν στη Γραμματεία της ΚτΕ τα πορίσματα της επιτόπιας έρευνας της επιτροπής, τα οποία και θα συζητούνταν στο προσεχές Συμβούλιο του Νοεμβρίου.⁴⁴

Παρά τις αρχικές ελπίδες των Ιαπώνων ότι το ζήτημα θα επιλυόταν στο Συμβούλιο, αυτό παραπέμφθηκε στη Συνέλευση. Στις 6 Δεκεμβρίου, η Συνέλευση συγκλήθηκε και παρέπεμψε με τη σειρά της το ζήτημα της Μαντζουρίας στην Επιτροπή των Δεκαεννέα, η οποία βάσει των πορισμάτων της επιτροπής εμπειρογνομόνων που είχε επισκεφτεί την Άπω Ανατολή, θα επεξεργαζόταν τις προτάσεις επίλυσης. Στις 24

---

⁴¹ M. MacMillan, *ό.π.*, σελ. 410.

⁴² T. Burkman, *ό.π.*

⁴³ *Ο.π.*

⁴⁴ *Ο.π.*

Φεβρουαρίου του 1933, η Συνέλευση συγκλήθηκε ξανά και, τελικά, αποφάνθηκε ότι η αρχική επίθεση των Ιαπώνων το Σεπτέμβριο του 1931 δεν αποτελούσε αμυντική δράση, αλλά κατάφωρη πολεμική πράξη, ενώ αμφισβήτησε την ανεξαρτησία του Μαντσουκού, καθώς αυτό ανακηρύχτηκε ανεξάρτητο κράτος από τους κατοίκους του υπό την απειλή του ιαπωνικού στρατού.⁴⁵

Στην απόφαση αυτή, οι Ιάπωνες αντιπρόσωποι αποχώρησαν προκλητικά από την αίθουσα της Συνέλευσης, γυρνώντας έτσι την πλάτη στην Κοινωνία των Εθνών. Ένα μήνα μετά, στις 27 Μαρτίου του 1933, ο αυτοκράτορας της Ιαπωνίας απέστειλε επιστολή προς την ΚτΕ, με την οποία δήλωσε επισήμως την πρόθεση της χώρας του να αποχωρήσει από το διεθνή οργανισμό, χωρίς φυσικά να *«αποξενώνεται από την αδελφότητα των εθνών»*. Όπως προέβλεπε το καταστατικό, η Ιαπωνία αποχώρησε τελικά από την ΚτΕ το Μάρτιο του 1935, δύο χρόνια από τη γνωστοποίηση της πρόθεσής της να πάψει να είναι μέλος της.⁴⁶

Η περίπτωση της ιαπωνικής εισβολής στη Μαντζουρία, έφερε στο προσκήνιο πολλές από τις αδυναμίες της ΚτΕ: αργά αντανακλαστικά, παραπομπές κρίσιμων ζητημάτων από το ένα όργανο στο άλλο. Παράλληλα, αν και η Ιαπωνία αποχώρησε από μόνη της από τον οργανισμό, από πλευράς ΚτΕ, δεν εκφράστηκε επισήμως καμία πρόθεση για επιβολή κυρώσεων προς αυτόν που επιδόθηκε σε εχθροπραξίες και έβαλε σε τόσο μεγάλο κίνδυνο την παγκόσμια ειρήνη και ασφάλεια. Ως προς αυτό, το μόνο ελαφρυντικό που θα μπορούσε να αναγνωριστεί στην ΚτΕ, ήταν ότι καταμεσής μιας παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, το κόστος που θα συνεπάγονταν οι κυρώσεις προς την Ιαπωνία, θα ήταν δυσβάσταχτες για όλους. Τέλος, για άλλη μια φορά, τα μικρά κράτη όπως η Κίνα, έμεναν αβοήθητα μπροστά στις επεκτατικές ορέξεις των Μεγάλων Δυνάμεων, γεγονός που έθετε υπό αμφισβήτηση την παρουσία τους σε ένα διεθνή οργανισμό, στα έξοδα της λειτουργίας του οποίου μάλιστα συνεισέφεραν και αυτοί.

---

⁴⁵ Ο.π.

⁴⁶ Ο.π.

3.3. Η αποτυχία του αφοπλισμού, η αποχώρηση της Γερμανίας από την ΚτΕ (1933) και ο επανεξοπλισμός της

Αδιαμφισβήτητα, ο μιλιταρισμός της προπολεμικής περιόδου αποτελούσε έναν από τους κύριους παράγοντες που παρέσυραν τη διεθνή κοινότητα σε έναν Παγκόσμιο Πόλεμο. Έτσι, την επόμενη κιόλας ημέρα της λήξης του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, το ζήτημα του αφοπλισμού τίθετο επί τάπητος, καθώς αυτός αποτελούσε προαπαιτούμενο για τη μεταπολεμική παγκόσμια ειρήνη και ασφάλεια.

Για την ΚτΕ, ο αφοπλισμός των κρατών-μελών της αποτελούσε κύρια δράση στην επίτευξη του ειρηνικού σκοπού της. Ειδικότερα, όλα τα κράτη-μέλη της ήταν υποχρεωμένα να μειώσουν τον πολεμικό τους εξοπλισμό, σε τέτοιο βαθμό ώστε να εξασφαλίζεται η εσωτερική τους ασφάλεια, έχοντας τη δυνατότητα παράλληλα, σε περίπτωση που απαιτούταν ένοπλη επέμβαση από πλευράς ΚτΕ για την επαναφορά της διασαλευόμενης ειρήνης, να συνδράμουν ικανοποιητικά. Για το βαθμό του αφοπλισμού κάθε κράτους-μέλους, η ΚτΕ θα κατάρτιζε εξειδικευμένα σχέδια που θα έπρεπε να ελέγχονται και, όποτε κρινόταν απαραίτητο (τουλάχιστον κάθε δέκα χρόνια), να αναθεωρούνται. Επ' αυτού, το Ιδρυτικό Σύμφωνο της ΚτΕ προέβλεπε τη σύσταση και μιας Μόνιμης Επιτροπής Αφοπλισμού, η οποία θα ήταν επιφορτισμένη με τον έλεγχο του μεγέθους των ενόπλων δυνάμεων των κρατών-μελών της ΚτΕ.

Όταν η ΚτΕ ξεκίνησε επίσημα τις εργασίες της, το 1920, συνέστησε μια Διαρκή Συμβουλευτική Επιτροπή Στρατιωτικών, Ναυτικών και Αεροπορικών Ζητημάτων στην οποία συμμετείχαν μόνο εμπειρογνώμονες από τις ένοπλες δυνάμεις, ενώ λίαν συντόμως, προέβη στη σύσταση και μιας Προσωρινής Μικτής Επιτροπής όπου συμμετείχαν και πολιτικοί.⁴⁷ Λίγα χρόνια αργότερα και ύστερα από προσπάθειες αφοπλισμού που όμως ναυάγησαν, το 1925, η ΚτΕ συνέστησε μια Προπαρασκευαστική Επιτροπή που θα μελετούσε και θα προετοίμαζε όλα τα ζητήματα, που θα συζητούνταν σε μια επικείμενη Συνδιάσκεψη Αφοπλισμού.

Με εξαιρετικά μεγάλη καθυστέρηση, καθώς η Προπαρασκευαστική Επιτροπή προσέκρουε διαρκώς στα εθνικά συμφέροντα που προέτασσαν την ασφάλεια επί του αφοπλισμού, στις 22 Φεβρουαρίου του 1932, η Συνδιάσκεψη Αφοπλισμού ξεκινά τις

---

⁴⁷ Α. Κοραντής, *ό.π.*, σελ. 290.

εργασίες της στη Γενεύη. Στη συνδιάσκεψη συμμετείχαν όλα τα κράτη μέλη της ΚτΕ –η Γερμανία ήταν ήδη κράτος-μέλος από το 1926–, καθώς και κράτη εκτός ΚτΕ όπως οι Η.Π.Α. και η Σοβιετική Ρωσία.

Στη Συνδιάσκεψη του Αφοπλισμού, έρχονταν να αντιπαρατεθούν τρία διαφορετικά μεταξύ τους ρεύματα. Από τη μια, στο φόβο που διαρκώς τους προκαλούσε η άμεση γειτνίαση με τη Γερμανία, οι Γάλλοι θα ένιωθαν ιδιαίτερα ευάλωτοι από ενδεχόμενο αφοπλισμό τους. Από την άλλη, το αγγλοσαξονικό μέτωπο (Η.Π.Α–Μ. Βρετανία) ήταν ιδιαίτερα επιφυλακτικό με τη Γαλλία και έκλινε προς το γενικό αφοπλισμό⁴⁸. Τέλος, η Γερμανία επιθυμούσε τον επανεξοπλισμό της, καθώς ύστερα από τη Συνθήκη των Βερσαλλιών, είχε βρεθεί σχεδόν αποστρατικοποιημένη.⁴⁹ Μάλιστα δε, η τελευταία πρότεινε την αναθεώρηση της Συνθήκης των Βερσαλλιών και σε ένα άλλο βασικό σημείο: ζητούσε να ακυρωθούν οι επανορθώσεις προς τους νικητές του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, προτείνοντας παράλληλα μια τελωνειακή ένωση μεταξύ Γαλλίας και Γερμανίας. Αντικειμενικά και αν εξαιρέσουμε το ζήτημα των επανορθώσεων, οι οποίες ούτε δυσβάστακτες φαίνεται να ήταν για τη Γερμανία ούτε αποδίδονταν με συνέπεια,⁵⁰ οι απαιτήσεις της Γερμανίας δεν ήταν εντελώς παράλογες. Ποιος ήταν τελικά ο λόγος ύπαρξής της σε μια κοινωνία εθνών όπου όλα τα μέλη της ήταν ισότιμα;

Δίχως να έχει παρθεί κάποια ουσιαστική απόφαση περί του αφοπλισμού των κρατών, στις 22 Ιουλίου του 1932, η Συνδιάσκεψη του Αφοπλισμού ολοκλήρωνε το πρώτο μέρος των εργασιών της, εξασφαλίζοντας τη συναίνεση των μελών της για απαγόρευση από αέρος επίθεση κατά αμάχων και χρήση χημικών μεθόδων εξόντωσης. Όταν η Συνδιάσκεψη επανήλθε στις εργασίες της, τον Οκτώβριο του ίδιου έτους, η Γερμανία απείχε. Το ζήτημα του επανεξοπλισμού της δεν είχε επιλυθεί,

---

⁴⁸ Βλ. αναλυτικά: C. Kitching (1999), *Britain and the Problem of International Disarmament (1919-34)*, Routledge, London.

⁴⁹ Α. Τούντα-Φεργάδη, *ό.π.*, σελ. 128.

⁵⁰ Μ. MacMillan, *ό.π.*, σελ. 249 και 616.

αν και όπως αναφέρει ο Α. Κοραντής: «*Ήδη από πολύ καιρό, ο επανεξοπλισμός της είχε ξεκινήσει στα κρυφά*»⁵¹.

Σε κάθε περίπτωση, μετά από πίεση της βρετανικής κυρίως πλευράς, η Γαλλία που έφερνε εμπόδια στον επανεξοπλισμό της Γερμανίας, υποχωρεί, και στις 11 Δεκεμβρίου του 1932, αναγνωρίζεται το δικαίωμα της ισότητας της Γερμανίας στη λήψη των αποφάσεων που θα λαμβάνονταν στη Συνδιάσκεψη του Αφοπλισμού. Το γεγονός αυτό έφερε ξανά τη Γερμανία στις επίσημες συνομιλίες, μια Γερμανία όμως που, σε πολύ λίγο διάστημα, θα είχε το Χίτλερ ως διαχειριστή των συμφερόντων της.

Το νέο σχέδιο αφοπλισμού που ερχόταν τώρα να συζητηθεί, είχε την υπογραφή της βρετανικής πλευράς και ήταν σαφώς πολύ πιο συγκεκριμένο από τα προηγούμενα. Το σχέδιο Μακ Ντόναλντ που ήρθε για συζήτηση στη Συνδιάσκεψη στις 17 Μαρτίου του 1933 προέβλεπε τα εξής ως προς τις στρατιωτικές δυνάμεις των κυριότερων ευρωπαϊκών κρατών: 200.000 στρατιώτες για τη Γαλλία, τη Γερμανία, την Ιταλία και την Πολωνία, 100.000 στρατιώτες για την Τσεχοσλοβακία και 500.000 στρατιώτες για τη Ρωσία, ενώ Γαλλία και Ιταλία θα είχαν περαιτέρω στρατιωτική δύναμη στις αποικίες τους. Επιπλέον, οι δυνάμεις αέρος θα ελαττώνονταν, οι αποφάσεις της 22ας Ιουλίου του 1932 θα συνέχιζαν να ισχύουν, ενώ θα συστηνόταν και μια Μόνιμη Επιτροπή Αφοπλισμού.⁵²

Το ιδιαίτερα όμως μελανό στοιχείο του σχεδίου Μακ Ντόναλντ, είχε να κάνει με την παράμετρο που ήθελε τη Γερμανία να αρχίζει να επανεξοπλίζεται μετά την παρέλευση πέντε ετών. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την απόρριψη του σχεδίου από τη γερμανική πλευρά. Έτσι, στις 9 Οκτωβρίου του 1933, η Συνδιάσκεψη επανήλθε στις εργασίες της, τροποποιώντας το αρχικό βρετανικό σχέδιο: αντικαθιστούσε την πενταετία με μια τετραετή δοκιμαστική περίοδο κατά την οποία η Γερμανία θα παρακολουθούταν στενά, ώσπου να της επιτραπεί να επανεξοπλιστεί ισότιμα.

Ο Χίτλερ εξοργίστηκε από αυτή την απόφαση, και στις 14 Οκτωβρίου, διαμηνύει ότι αποχωρεί από τη Συνδιάσκεψη του Αφοπλισμού. Μάλιστα δε, πέντε ημέρες αργότερα, η Γερμανία εκδηλώνει το ενδιαφέρον της να αποχωρήσει από τους

---

⁵¹ Α. Κοραντής, *ό.π.*, σελ. 447.

⁵² *Ο.π.*, σελ. 448-9.

κόλπους της ΚτΕ. Αυτή ήταν η αρχή του τέλους, τόσο για το συνολικό εγχείρημα του αφοπλισμού των κρατών, όσο και για την παγκόσμια ειρήνη. Έκτοτε, οι συζητήσεις περί αφοπλισμού θα ατονήσουν, ενώ στις 8 Δεκεμβρίου του 1933, ένα χρόνο πριν επιτεθεί στην Αιθιοπία, η Ιταλία δήλωνε τη δυσπιστία της, τόσο στη Συνδιάσκεψη του Αφοπλισμού, όσο και στην ΚτΕ.⁵³

---

⁵³ *Ο.π.*, σελ. 450-1.

3.4. Ο παράγοντας Ιταλία (II): Η ιταλική εισβολή στην Αιθιοπία (1935) και η αποχώρηση από την ΚτΕ (1937)

Η προγενέστερη εμπειρία από την Κέρκυρα, κυρίως όμως η αποτυχία διαχείρισης, από πλευράς ΚτΕ, της κρίσης στη Μαντζουρία, φαίνεται ότι συνέβαλαν καθοριστικά στην προώθηση της επεκτατικής πολιτικής της Ιταλίας του Μουσολίνι. Αυτή τη φορά, ο επεκτατισμός της Ιταλίας προσανατολιζόταν γεωγραφικά στην Ανατολική Αφρική και, συγκεκριμένα, στην Αιθιοπία.

Το ενδιαφέρον της Ιταλίας για την Αιθιοπία δεν ήταν καινούριο. Είχε τις ρίζες του στον περασμένο αιώνα, όπου ο ιταλικός επεκτατισμός κατατροπώθηκε, όταν το 1896, οι Ιταλοί συνθλίφθηκαν από τον αιθιοπικό στρατό στην πόλη Άντουα.⁵⁴ Εν συνεχεία, στις αρχές του 20ου αιώνα (1906), η Ιταλία, η Γαλλία και η Μεγάλη Βρετανία όρισαν πάνω στην Αιθιοπία σφαίρες επιρροής, εκ των οποίων η ιταλική εντοπιζόταν γεωγραφικά στα δυτικά της χώρας.

Μολαταύτα, η νέα τάξη πραγμάτων που ξημέρωνε μετά την Παρισινή Συνδιάσκεψη, ακύρωνε οτιδήποτε είχε να κάνει με το παρελθόν και καθιστούσε την Αιθιοπία απολύτως ανεξάρτητη. Το 1925, Ιταλία και Μ. Βρετανία υπογράφουν μεταξύ τους συμφωνία, κατά την οποία επαναπροσδιορίζουν τις βλέψεις τους στην περιοχή, καταδεικνύοντας ότι η αποικιοκρατία και η παλιά τάξη πραγμάτων καλά κρατούν. Ευτυχώς, η συμφωνία δεν ίσχυσε ποτέ, καθώς ούσα μέλος της ΚτΕ από το 1923, η Αιθιοπία προσέφυγε σε αυτήν για να καταγγείλει την παραπάνω, εις βάρος της ανεξαρτησίας της συμφωνία.⁵⁵

Σε κάθε περίπτωση και βλέποντας τη χώρα του να μαστίζεται από υπερπληθυσμό, ο Μουσολίνι έβλεπε την Αιθιοπία ως πεδίο εκτόνωσης. Πέραν τούτου, η Αιθιοπία θα του εξασφάλιζε τις πρώτες ύλες που ήταν απαραίτητες για τη βελτίωση της ιταλικής βιομηχανίας και, κατ' επέκταση, της γενικότερης εικόνας της ιταλικής οικονομίας που πληττόταν από την οικονομική κρίση του Μεσοπολέμου, ενώ κόντρα στις

---

⁵⁴ M. MacMillan, *ό.π.*, σελ. 370 και S. Neuman (1961), «The League Retreat» στο L. Schaefer (ed.), *The Ethiopian Crisis: A Touchstone of Appeasement?*, D. C. Heath and Company, Boston, σελ. 70.

⁵⁵ Α. Τούντα-Φεργάδη, *ό.π.*, σελ. 183.

συνθήκες ειρήνης που τον είχαν αποκλείσει από τις απολεσθείσες γερμανικές αποικίες, με την περαιτέρω διείσδυσή του στην Ανατολική Αφρική, ο Μουσολίνι θα τόνωνε το εθνικιστικό του γόητρο και την απήχησή του στις μάζες που τον στήριζαν.⁵⁶ Τέλος, η κατάληψη της Αιθιοπίας θα βελτιστοποιούσε την απόδοση του ήδη υπάρχοντος ιταλικού αποικιακού αποθέματος στην περιοχή, καθώς σε αντίθεση με την Αιθιοπία που είχε μια ενδοχώρα πλούσια σε πρώτες ύλες, οι ιταλικές Ερυθραία και Σομαλία ήταν φτωχές, υπό την έννοια ότι μόνο το θαλάσσιο μέτωπό τους μπορούσε να αξιοποιηθεί, και αυτό για εμπορικούς σκοπούς.⁵⁷

Η αφορμή για την έναρξη της ιταλοαιθιοπικής κρίσης δόθηκε από ένα επεισόδιο που έλαβε χώρα κοντά στην πόλη Ουαλουάλ και αφορούσε στη διεκδίκηση των υδάτινων πόρων της περιοχής. Σύμφωνα με την Ιταλική πλευρά, στις 5 Δεκεμβρίου του 1934, ο αιθιοπικός στρατός εισήλθε σε ιταλικό έδαφος, ως αποτέλεσμα ο Μουσολίνι να ζητήσει την παραδειγματική τιμωρία των υπευθύνων όπως και την καταβολή αποζημίωσης από την αιθιοπική πλευρά. Φυσικά, στη γνωστή πλαστή κατασκευή αφορμών πολέμου των Ιταλών, ο Αιθίοπας αυτοκράτορας Χαϊλέ Σελασιέ απάντησε αρνητικά και αντιπρότεινε την λύση της διαιτησίας. Από το 1928 άλλωστε, οι δύο χώρες είχαν υπογράψει συμφωνία σχετική με την ειρηνική επίλυση των μεταξύ τους διαφορών.

Μετά την απόρριψη της πρότασης Σελασιέ από το Μουσολίνι, για να ζητήσει βοήθεια, ο πρώτος στρέφεται στην ΚτΕ. Όμως, η ΚτΕ αργούσε χαρακτηριστικά να συντάξει το πόρισμα που θα όριζε τον τρόπο, με τον οποίο θα λυνόταν ειρηνικά η διαφορά ανάμεσα στα δύο εμπλεκόμενα μέρη. Εντωμεταξύ, ο Μουσολίνι αποβίβαζε συνεχώς στη μαύρη ήπειρο στρατεύματα, γεγονός που όπως ήταν φυσικό, ανησύχησε την αιθιοπική πλευρά και την ώθησε να «υπενθυμίσει» στη Γενεύη το ζήτημά της, στις 17 Μαρτίου του 1935.

Είναι ολοφάνερο ότι, στο φόβο που τους προκαλούσε η αποχώρηση της Γερμανίας από την ΚτΕ και ο επανεξοπλισμός της, οι δύο Μεγάλες Δυνάμεις της Ευρώπης, η

---

⁵⁶ Ο.π., σελ. 184-5.

⁵⁷ H. Marcus (1994), *A History of Ethiopia*, University of California Press, London, σελ. 126.

Μεγάλη Βρετανία και η Γαλλία, είχαν προαποφασίσει να θυσιάσουν την Αιθιοπία στο βωμό των καλών σχέσεων που έπρεπε να διατηρούν με τη φασιστική Ιταλία, σε περίπτωση που η χιτλερική Γερμανία πυροδοτούσε πόλεμο. Είναι χαρακτηριστικό άλλωστε, ότι κατά τη Διάσκεψη της Στρέζας όπου επισφραγίστηκε η συνεργασία Γαλλίας, Μεγάλης Βρετανίας και Ιταλίας για τη διαφύλαξη της ειρήνης στον ευρωπαϊκό χώρο, τον Απρίλιο του 1935, ουδεμία αναφορά έγινε στο ζήτημα της Αιθιοπίας που παρέμενε άλυτο⁵⁸. Επιπλέον, η άποψη ότι η Μεγάλη Βρετανία και η Γαλλία δε θεωρούσαν ότι ο Μουσολίνι θα τραβήξει την κατάσταση στα άκρα, δε φαίνεται και τόσο πειστική. Αν θεωρούσαν κάτι τέτοιο, δεν υπήρχε λόγος να φτάσουν, η Γαλλία συγκεκριμένα, στο σημείο να προφέρουν ανταλλάγματα στο Μουσολίνι και κάτω από το τραπέζι⁵⁹.

Δίχως κανένα ανάχωμα, η Ιταλία κήρυξε τον πόλεμο στην Αιθιοπία στις 2 Οκτωβρίου του 1935. Εξ αρχής, ήταν μια μάχη άνιση και με προκαθορισμένο τέλος, καθώς χωρίς συμμάχους, ο αιθιοπικός στρατός ερχόταν αντιμέτωπος με μια από τις Μεγάλες ευρωπαϊκές Δυνάμεις. Στην κήρυξη του πολέμου και με την κοινή γνώμη και τις Μικρές Δυνάμεις να τάσσονται στο πλευρό της Αιθιοπίας,⁶⁰ η ΚτΕ προέβη στις απαραίτητες ενέργειες για την επιβολή κυρώσεων στον υπαίτιο (την Ιταλία), με σκοπό να τον εξαναγκάσει να παραιτηθεί από το πολεμικό του εγχείρημα.

Υπό κανονικές συνθήκες και βάσει καταστατικού κανονισμού της ΚτΕ, στην Ιταλία, θα έπρεπε να επιβληθεί πλήρες οικονομικό εμπάργκο –κανείς δε θα της παρείχε τίποτε, ούτε θα εισήγαγε από τα προϊόντα της–, ενώ στο πλευρό του πληττόμενου, θα έπρεπε να αποσταλεί συμμαχική δύναμη. Εν προκειμένω όμως, οι κυρώσεις αποφασίστηκε να άπτονται της πρώτης μόνο κατηγορίας. Έτσι, τα κράτη-μέλη της ΚτΕ αποφασίστηκε να μην εισάγουν τίποτε από την ιταλική αγορά. Ως προς τις εξαγωγές τους προς την Ιταλία, απαγορεύτηκαν φυσικά τα όπλα και τα υλικά

---

⁵⁸ Α. Τούντα-Φεργάδη, *ό.π.*, σελ. 193-4.

⁵⁹ Σύμφωνα με την ιταλική πλευρά, κατά την επίσκεψη του Γάλλου υπουργού εξωτερικών στη Ρώμη (Ιανουάριος 1935), δόθηκε στην Ιταλία το πράσινο φως για την πολιτική κατάκτηση της Αιθιοπίας. Βλ. αναλυτικά: *ό.π.*, σελ. 190.

⁶⁰ S. Neuman, *ό.π.*, σελ. 71.

πολέμου, όμως δεν εξαιρέθηκε το πετρέλαιο που τόσο σημαντικό ήταν για το Μουσολίνι να συνεχίζει τις πολεμικές του επιχειρήσεις στην Αιθιοπία.

Ακόμη όμως και σε αυτήν την απόφαση, η ΚτΕ δεν κατόρθωσε να διαμορφώσει ένα ενιαίο μέτωπο, καθώς η Αυστρία και η Ουγγαρία θα αγνοήσουν τις υποδείξεις του οργανισμού και θα συνεχίσουν να εισάγουν από την Ιταλία. Στο ίδιο μήκος κύματος με τις τελευταίες χώρες, κινήθηκαν και οι Η.Π.Α., οι οποίες συνέχισαν να εισάγουν από την Ιταλία, όμως δεν της παρείχαν σχεδόν τίποτα –ούτε πετρέλαιο φυσικά-. Φαίνεται ότι η προνοητικότητα του Σελασιέ να παραχωρήσει μέρος από τις πλουτοπαραγωγικές πηγές της Αιθιοπίας στις Η.Π.Α., όταν ένιωθε να απειλείται από τον επεκτατισμό του Μουσολίνι, είχε κατά κάποιο τρόπο πιάσει τόπο. Από πλευράς όμως αμερικανικής βοήθειας, αυτό μόνο το έρεισμα δεν ήταν αρκετό.

Είναι ολοφάνερο ότι οι παραπάνω κυρώσεις ήταν εξαιρετικά χλιαρές. Ο Μουσολίνι συνέχισε ακάθεκτος τον πόλεμο που είχε κηρύξει στην Αιθιοπία, και στις 9 Μαΐου του 1936, ύστερα από εφτά μόνο μήνες, την είχε καθυποτάξει. Φυσικά, η απάντηση του Μουσολίνι στις κυρώσεις της ΚτΕ, είχε έρθει πολύ νωρίτερα, όταν στις 28 Δεκεμβρίου του 1935, κατήγγειλε τη Συμφωνία της Στρέζας. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με την αποχώρηση της Ιταλίας από την ΚτΕ το 1937, καθιστούσε ξεκάθαρο στους Συμμάχους ότι Μουσολίνι και Χίτλερ θα συμπορευτούν.

Η ΚτΕ είχε συντριβεί κατά κράτος και μια νέα τάξη πραγμάτων έδειχνε να γεννιέται – αν είχε πεθάνει ποτέ. Οποιαδήποτε κριτική αποτίμηση τρίτων για τη στάση της ΚτΕ στην ιταλοαιθιοπική κρίση, μάλλον είναι περιττή. Στην ομιλία του στη Συνέλευση της ΚτΕ, μετά τη φασιστική επιβολή στην Αιθιοπία, ο Σελασιέ είναι απολύτως εύστοχος και περιεκτικός στα όσα απεύθυνε προς τους εταίρους του: «Είναι η συλλογική ασφάλεια. Είναι η ίδια η ύπαρξη της Κοινωνίας των Εθνών. Είναι η εμπιστοσύνη που κάθε κράτος έχει στις διεθνείς Συνθήκες. Είναι η αξία των υποσχέσεων που δίνονται στα μικρά κράτη ότι η ακεραιότητα και η ανεξαρτησία τους θα γίνονται σεβαστές και θα διασφαλίζονται. Με δυο λόγια, είναι η διεθνής ηθική που διακυβεύεται. Οι υπογραφές σε μία Συνθήκη έχουν αξία μόνο όταν τα συμβαλλόμενα μέρη έχουν προσωπικό και άμεσο συμφέρον;»⁶¹.

⁶¹ Α. Κλάνης (2013), «Η διολίσθηση στην άβυσσο του Β' Παγκοσμίου Πολέμου» στο *Ελλήνων Ιστορικά*, σελ. 29.

Αν με το επεισόδιο στην Κέρκυρα υποστηρίξαμε ότι άνοιγε ο δρόμος για μια πολιτική κατευνασμού των κρίσεων, η ιταλοαιθιοπική κρίση αποτελεί τη μετάβαση στην ώριμη φάση αυτής της πολιτικής αντιμετώπισης των πραγμάτων: υπό την απειλή ενός πολέμου μεγάλης κλίμακας, οι επιτηρητές της ειρήνης υποχωρούν μπροστά στις διεκδικήσεις αυτού που άμεσα την απειλεί. Όμως, η πολιτική της «εξημέρωσης του θηρίου», όπως πολύ εύστοχα ο Α. Κλάψης χαρακτηρίζει την πολιτική κατευνασμού των κρίσεων του Μεσοπολέμου,⁶² θα έρθει να πάρει την απόλυτη εφαρμογή της στην περίπτωση της Γερμανίας. Πρόκειται για την παθητική στάση που θα επιδείξουν οι Μεγάλες Δυνάμεις προς τις αχόρταγες ορέξεις του Χίτλερ, ο οποίος σίγουρα ενθαρρύνθηκε από την αναποτελεσματικότητα της ΚτΕ στο ζήτημα του ιταλοαιθιοπικού πολέμου.

Αρχικά και καθώς ο ιταλοαιθιοπικός πόλεμος μαινόταν, στις 7 Μαρτίου του 1936, η χιτλερική Γερμανία προχώρησε στην επαναστρατικοποίηση της έως τότε αποστρατικοποιημένης Ρηνανίας, εισβάλλοντας σε αυτήν με στρατεύματα που έφταναν στους 35.000 άνδρες. Στις 14 Μαρτίου του ίδιου έτους, το ζήτημα της Ρηνανίας παραπέμφθηκε στο Συμβούλιο της ΚτΕ και, στις 19 Μαρτίου, αποφασίστηκε ότι η Γερμανία είχε κατάφωρα παραβιάσει τις συνθήκες ειρήνης του Α' Παγκοσμίου Πολέμου. Μολαταύτα, στη Γερμανία δεν αποδόθηκαν κυρώσεις, ενώ αν και η Γαλλία μπορούσε στρατιωτικά να απωθήσει τις γερμανικές δυνάμεις από την προσβαλλόμενη περιοχή, αυτή επέλεξε να μην εμπλακεί, παροτρυνόμενη από τη Μ. Βρετανία.⁶³

Η ίδια πολιτική κατευνασμού των Μεγάλων Δυνάμεων εφαρμόστηκε και δύο σχεδόν χρόνια αργότερα, το 1938, όταν στο όνομα του «ζωτικού χώρου» 8.500.000 Γερμανών που ζούσαν σε εδάφη εκτός της μητέρας Γερμανίας, το Γ' Ράιχ προέβη στην προσάρτηση της Αυστρίας και τσεχοσλοβακικών γερμανόφωνων επαρχιών. Ειδικότερα, στις 12 Μαρτίου του 1938 και ύστερα από μια ιδιαίτερα τεταμένη περίοδο ανάμεσα στις δύο χώρες, τα στρατεύματα του Γ' Ράιχ εισέβαλλαν και καταλάμβαναν τη γειτονική τους Αυστρία. Αν και πριν την τελική προσάρτηση, η γαλλική πλευρά είχε φανεί θετική στην παρέμβαση των Μεγάλων Δυνάμεων για την

---

⁶² Ο.π., σελ. 32.

⁶³ Βλ. αναλυτικά: Α. Τούντα-Φεργάδη, *ό.π.*, σελ. 222-6.

επίλυση του ζητήματος, στάση που τορπιλίστηκε όμως από τους Βρετανούς, καμιά από τις Μεγάλες Δυνάμεις δεν αντέδρασε τελικά στην προσάρτηση της Αυστρίας (Anschluss). Το ζήτημα της Αυστρίας δεν παραπέμφθηκε ποτέ στην ΚτΕ – σα να μη συνέβη ποτέ.⁶⁴

Στο πλαίσιο της επεκτατικής πολιτικής του Χίτλερ, σειρά είχε η τσεχοσλοβακική Σουδητία, περιοχή που στη συντριπτική της πλειοψηφία κατοικούταν από γερμανόφωνο πληθυσμό (περί τους 2.800.000 πολίτες). Αρχικά, στην εκδήλωση του ενδιαφέροντος του Φύρερ για τη Σουδητία, τόσο η Μ. Βρετανία, όσο και η Γαλλία, προσπάθησαν να πείσουν τη θιγόμενη Τσεχοσλοβακία να παραχωρήσει ειρηνικά τα εδάφη που αξίωνε η Γερμανία, καθώς μια πολεμική σύρραξη έπρεπε να αποφευχθεί πάση θυσία. Κατ' αυτό τον τρόπο, η Συνδιάσκεψη των Μεγάλων Δυνάμεων που στις 29 Σεπτεμβρίου του 1938 συγκλήθηκε στο Μόναχο, αποφάνθηκε την προσάρτηση της Σουδητίας στη Γερμανία, απόφαση που επιβλήθηκε στην Πράγα, που αντιδρούσε.⁶⁵

Όμως, ο Χίτλερ, δε σταμάτησε εκεί. Τον επόμενο χρόνο, προέβη στην πλήρη κατάληψη της Τσεχοσλοβακίας. Έχοντας πρώτα παρακινήσει τις φιλοναζιστικές δυνάμεις της Σλοβακίας να την ανακηρύξουν αυτόνομη, στις 16 Μαρτίου του 1939, η χώρα αποκτούσε ένα νέο προτεκτοράτο, το «Προτεκτοράτο της Βοημίας–Μοραβίας». Και εδώ, η στάση των Μεγάλων Δυνάμεων διατηρήθηκε παθητική. Έπρεπε να περιμένουν το Σεπτέμβριο του 1939 και τη γερμανική εισβολή στην Πολωνία, για να αντιδράσουν και να κηρύξουν τον πόλεμο στη ναζιστική Γερμανία. Η ανθρωπότητα θα βυθιζόταν ξανά στη δίνη ενός παγκοσμίου πολέμου.⁶⁶

---

⁶⁴ Βλ. αναλυτικά: ό.π., σελ. 228-32.

⁶⁵ Βλ. αναλυτικά: Μ. Κούμας (2010), «Αφορμή εισβολής η Σουδητία» στην (εφημερίδα) *Καθημερινή*, Αθήνα.

⁶⁶ Βλ. αναλυτικά: Α. Τούντα-Φεργάδη, ό.π., σελ. 244-7.

Αντί επιλόγου

Αν και η συνεργασία των κρατών με στόχο την ειρήνη, δεν αποτελούσε ένα νέο εγχείρημα, με τη συμβολή του ίδιου του προέδρου των Η.Π.Α. Ουίλσον και την απαίτηση της ευρωπαϊκής κυρίως κοινής γνώμης, η Κοινωνία των Εθνών κομίζει το δώρο της παγκόσμιας ειρήνης την επόμενη κιόλας ημέρα της λήξης του Α' Παγκοσμίου Πολέμου. Προβαίνοντας σε σύγκριση με προγενέστερα της ΚτΕ συλλογικά εγχειρήματα ειρήνης, η A. Van Ginneken⁶⁷ παρατηρεί ότι πρόκειται για το μεγαλύτερο σε κλίμακα οργανισμό που είχε συσταθεί ποτέ, καλύπτοντας όλο το φάσμα της διεθνούς συνεργασίας (πολιτικό, κοινωνικο-οικονομικό, ανθρωπιστικό). Αντίστοιχα, ο C. Howard-Ellis αναφέρει: «Στο πρόσωπο της ΚτΕ, οι προπολεμικές σποραδικές προσπάθειες να οργανωθεί από κοινού ολόκληρος ο κόσμος, συνδυάστηκαν, εκμοντερνίστηκαν και προβλήθηκαν τελικά σε ένα μεγάλο μόνιμο σύστημα»⁶⁸.

Εκ του αδρού αποτελέσματος, αφού δεν κατόρθωσε τελικά να καλλιεργήσει ένα έδαφος όπου ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος δε θα μπορούσε να βλαστήσει, η ΚτΕ απέτυχε να υλοποιήσει το σκοπό της, τη διατήρηση της παγκόσμιας ειρήνης και ασφάλειας. Όμως, κανείς δεν μπορεί να αρνηθεί ότι αποτέλεσε από πολλές πλευρές ένα νεωτερισμό. Πρώτα-πρώτα, από εδώ και στο εξής, ο πόλεμος δε θα αποτελούσε ένα μεμονωμένο γεγονός ανάμεσα σε δύο εμπλεκόμενα μέρη, αλλά σε όποιο σημείο του πλανήτη και αν διεξαγόταν, είτε εντός είτε εκτός «πολιτισμένου» κόσμου, αποτελούσε ζήτημα προς επίλυση για όλους.

Πολλοί είναι εκείνοι που επικρίνουν την ΚτΕ ως αθεράπευτα ιδεαλιστική, ανίκανη να οσμιστεί τον περίγυρό της: την εθνική οργάνωση των κρατών, τον υφέρποντα ιμπεριαλισμό και μιλιταρισμό. Από αυτούς όμως, κανείς δεν μπορεί να ισχυριστεί ότι η ΚτΕ ήταν «άκαιρη» του καιρού της. Και αυτό γιατί κάτι τέτοιο θα υποδήλωνε έναν κόσμο πρωτόγονο, ενώ ειδικά από πλευράς Ευρώπης, θα ακύρωνε οποιοδήποτε προοδευτικό βήμα προσπάθησε αυτή να κάνει ύστερα από τον πότε ορθολογιστικό και πότε ρομαντικό Διαφωτισμό της.

---

⁶⁷ A. Van Ginneken, *ό.π.*, σελ.1.

⁶⁸ C. Howard-Ellis, *ό.π.*, σελ. 61.

Όσο ιδεαλιστικά επιρρεπής και αν ήταν ο οραματιστής του όλου εγχειρήματος, ο πρόεδρος των Η.Π.Α. Ουίλσον, η προσεκτική μελέτη του Ιδρυτικού Συμφώνου της ΚτΕ, σε συνδυασμό με τη γνώση του παρασκηνίου της προετοιμασίας του, καταδεικνύει ότι η ΚτΕ προσπάθησε από την αρχή να γεφυρώσει το ιδεαλιστικό με το ρεαλιστικό, τη θεωρία με την πράξη. Κατ' αυτό τον τρόπο, βρίσκουμε μια ΚτΕ να προάγει την επίλυση των διαφορών με καθόλα ειρηνικό τρόπο, ενώ στην παρέκκλιση του κανόνα –του δικού της απαράβατου ειρηνικού κανόνα–, τη συναντάμε να μπορεί να βγάλει δόντια. Παράλληλα, στο πλαίσιο της εξαϋλώσης του μιλιταρισμού, ο νέος διεθνής οργανισμός προβλέπει το σταδιακό αφοπλισμό κάθε κράτους-μέλους του, περιορίζοντας τη δύναμη των όπλων κάθε μέλους στο κατώτατο δυνατό επίπεδο, ώστε να εξασφαλίζεται η εσωτερική του ασφάλεια, αλλά και να μπορεί να συνδράμει ικανοποιητικά στην ομαδική αναχαίτιση ενδεχόμενης πολεμικής απειλής.

Για την ΚτΕ, το πρώτο πλήγμα ήρθε, όταν της γύρισαν την πλάτη οι Η.Π.Α., οι οποίες θεωρώντας οποιαδήποτε μελλοντική πολιτική τους ανάμιξη σε ζητήματα του ευρωπαϊκού χώρου ως παράβαση του Δόγματος Μονρόε, αποσύρθηκαν στον απομονωτισμό τους. Και αυτό αποτελεί πλήγμα όχι μόνο γιατί η αμερικανική στρατιωτική και οικονομική υπερδύναμη δε θα ήταν μέλος της, αλλά γιατί ο ίδιος ο εμπνευστής της και ισορροπιστής των αντιμαχόμενων, ευρωπαϊκών εθνικών συμφερόντων, ο Ουίλσον, ήταν πλέον απών.

Έκτοτε και καθώς οι άλλες μεγάλες δυνάμεις της εποχής, η Γερμανία και η Σοβιετική Ρωσία, δεν εντάχθηκαν εξ αρχής στους κόλπους της, η ΚτΕ περιέπεσε στα χέρια των δύο μεγάλων Ευρωπαίων νικητών του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, της Μ. Βρετανίας και της Γαλλίας. Μη βλέποντας εξ αρχής με καλό μάτι την ΚτΕ, ή τουλάχιστον την ΚτΕ όπως ακριβώς την οραματιζόταν ο Ουίλσον, και όπως κατά κόρον αναφέρεται, αυτές οι Δυνάμεις μετέτρεψαν ένα διεθνή οργανισμό ειρήνης σε βιτρίνα των δικών τους εθνικών συμφερόντων και πολιτικών. Δείγμα προώθησης τέτοιων συμφερόντων και «μικροπολιτικής», αποτελεί το γεγονός ότι, τουλάχιστον στην αρχή, το προσωπικό του βασικού διοικητικού οργάνου της ΚτΕ, της Γραμματείας, αποτελούταν κυρίως από Γάλλους και Βρετανούς⁶⁹. Αν αυτό όμως μπορεί να θεωρηθεί ως φυσικό επακόλουθο της γαλλόφωνης γεωγραφικής θέσης της έδρας του

---

⁶⁹ *Ο.π.*, σελ. 175-6.

Οργανισμού (Γενεύη) ή της καθιέρωσης των αγγλικών και των γαλλικών ως επίσημων γλωσσών παγκόσμιας συνεννόησης, τότε τι καταδεικνύει η στάση του δεύτερου κατά σειρά Γενικού Γραμματέα της ΚτΕ, του Ζ. Αβενόλ, ο οποίος το 1940 υπέβαλε την παραίτησή του στη γαλλική κυβέρνηση και όχι στην ΚτΕ⁷⁰; Και αν αυτό δεν είναι πάλι αρκετό, τι επιδεικνύουν οι αδέξιοι χειρισμοί στο εγχείρημα του αφοπλισμού, όταν οι Γάλλοι προέτασαν διαρκώς την ασφάλεια επί του γενικού αφοπλισμού, εξωθώντας τελικά τη χιτλερική Γερμανία να αποχωρήσει από το διεθνή οργανισμό ειρήνης και να βρεθεί να οργανώνει το απέναντι στρατόπεδο μόνη και ανεξέλεγκτη;

Από την άλλη, η επικράτηση των Μεγάλων στους Μικρούς, ήταν ξεκάθαρη. Τα θύματα των Μεγάλων είναι εύκολο κανείς να τα διακρίνει μέσα από τις πολλές αποτυχημένες προσπάθειες της ΚτΕ να διαχειριστεί κρίσεις που ανέκυψαν στο Μεσοπόλεμο. Μεγάλα θύματα ήταν ο κινεζικός και ο αιθιοπικός λαός. Μικρότερο θύμα ήταν οι Έλληνες στο Επεισόδιο της Κέρκυρας. Τα status quo είχε αλλάξει ή μήπως η αποικιοκρατία και οι μυστικές συμφωνίες καλά κρατούσαν;

Αδιαμφισβήτητα, η ΚτΕ ήταν ένα δώρο και ένας νεωτερισμός για την εποχή της. Το κλίμα ήταν ευοίωνο για την αλλαγή που άξιζε σε όλους τους πολίτες του κόσμου, λευκούς ή μαύρους, ισχυρούς ή λιγότερο ισχυρούς, «πολιτισμένους» ή «απολίτιστους», την επομένη της λήξης του Α' Παγκοσμίου Πολέμου. Η ειρηνική διευθέτηση της υπόθεσης Πολωνίας και Λιθουανίας το 1920 (υπόθεση Βίλνα), της υπόθεσης Σουηδίας και Φινλανδίας (υπόθεση νήσων Ααλάντ) το 1921, της διαμάχης μεταξύ Ελλάδας και Βουλγαρίας το 1925, είναι μόνο κάποια από τα ζητήματα που η ΚτΕ ρύθμιζε ικανοποιητικά. Και αυτό ίσως γιατί στις παραπάνω υποθέσεις δε θίγονταν μεγάλα εθνικά συμφέροντα και δεν εμπλέκονταν στρατιωτικά υπολογίσιμοι σύμμαχοι.

Η ΚτΕ έχασε πλήρως το κύρος της μετά την ιταλοαιθιοπική κρίση. Έκτοτε, δίχως την Ιαπωνία, την Ιταλία, τη Γερμανία, αλλά και τη Ρωσία, τους Μεγάλους ρυθμιστές του παγκόσμιου γεωπολιτικού σκηνικού, η ΚτΕ σύρθηκε έως την έναρξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και έπαψε επισήμως να υφίσταται το 1946.

---

⁷⁰ Α. Μπρεδήμας, *ό.π.*, σελ. 79.

Βιβλιογραφία

Ελληνική

Carr, E. (2011), *Η εικοσαετής κρίση 1919-1939: Εισαγωγή στη μελέτη των διεθνών σχέσεων*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα.

Κλάψης, Α. (2013), «Η διολίσθηση στην άβυσσο του Β' Παγκοσμίου Πολέμου» στο *Ελλήνων Ιστορικά*, σελ. 9-43.

Κοραντής, Α. (1968), *Διπλωματική ιστορία της Ευρώπης (1919-1955)*, Εκδόσεις Ιδρύματος Μελετών Χερσονήσου του Αίμου, Θεσσαλονίκη.

MacMillan M. (2005), *Οι ειρηνοποιοί: Έξι μήνες που άλλαξαν τον κόσμο*, Εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα.

Mazower, M. (2013), *Κυβερνώντας τον κόσμο: Η ιστορία μιας ιδέας*, Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα.

Μπρεδήμας Α. (1983), *Διεθνείς Οργανισμοί: Γενική θεωρία* (τεύχος Ι: Εισαγωγή στο φαινόμενο των διεθνών οργανισμών), Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα.

Παπαφλωράτος Ι. (2009), *Η ελληνοϊταλική κρίση του 1923: Το επεισόδιο Tellini/Κέρκυρας*, Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα.

Stuart, R. (2009), *Ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος*, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα.

Τούντα-Φεργάδη, Α. (2013), *Η εξωτερική πολιτική των Μεγάλων Δυνάμεων στο Μεσοπόλεμο*, Εκδόσεις Σιδέρης, Αθήνα.

Χριστοδουλίδης, Θ. (1997), *Διπλωματική ιστορία τριών αιώνων* (τόμος β', Από τη Βιέννη στις Βερσαλλίες 1815-1919), Εκδόσεις Σιδέρης, Αθήνα.

Ξενόγλωσση (Αγγλική)

Albrecht-Carrie, R. (1958), *A Diplomatic History of Europe since the Congress of Vienna*, Methuen, Λονδίνο.

Barros J. (1965), *The Corfu Incident of 1923: Mussolini and The League of Nations*, Princeton University Press, U.S.A.

Bennett, G. (1995), *British Foreign Policy during the Curzon Period (1919-24)*, Macmillan Press, London.

Burkman, T. (2008), *Japan and the League of Nations: Empire and World Order (1914-1938)*, University of Hawai'i Press, U.S.A.

Howard-Ellis, C. (1928), *The Origin, Structure, and Working of the League of Nations*, The Lawbook Exchange, New Jersey.

Kitching, C. (1999), *Britain and the Problem of International Disarmament (1919-34)*, Routledge, London.

Κούμας, Μ. (2010), «Αφορμή εισβολής η Σουδητία» στην (εφημερίδα) *Καθημερινή*, Αθήνα.

Marcus, H. (1994), *A History of Ethiopia*, University of California Press, London.

Neuman, S. (1961), «The League Retreat» στο Schaefer, L. (ed.), *The Ethiopian Crisis: A Touchstone of Appeasement?*, D. C. Heath and Company, Boston, σελ. 69-73.

Van Ginneken, A. (2006), *Historical Dictionary of the League of Nations: Historical Dictionaries of International Organizations* (No. 23), The Scarecrow Press, Oxford.

A. Zimmern (1936), *The League of Nations and the Rule of Law*, Mackmillan and Co, London.

Διαδικτυακοί τόποι/Ιστοσελίδες

(Lillian Goldman Law Library) http://avalon.law.yale.edu/20th_century/leagcov.asp
[Πρόσβαση: 5 Δεκεμβρίου 2016]

(Περιφερειακό Κέντρο Πληροφόρησης των Ηνωμένων Εθνών)
http://www.unric.org/el/index.php?option=com_content&view=article&id=26272&limitstart=2 [Πρόσβαση: 5 Δεκεμβρίου 2016]

<https://www.khanacademy.org/humanities/us-history/rise-to-world-power/us-in-wwi/a/the-league-of-nations> [Πρόσβαση: 30 Νοεμβρίου 2016]

